శ్రీ పరమేశ్వరాయనమః

చిరుతల - వీరఅభిమన్య

అను

పద్మవ్యూహము

ఇయ్యది

శతాధిక గ్రంథకర్త

శ్రీయుత

చెర్విరాల భాగయ్యగారిచే

రచియింపబడినది

ప్రకాశకులు:

కొండా శంకరయ్య

సికింద్రాబాద్ - హైద్రాబాద్ & వరంగల్.

1956

వెల 1-0-0

ఇందు వచ్చు పాత్రధారులు

పురుషులు	స్త్రీలు.
దుర్యోధనుడు	సుభద్ర
శకుని	ఉత్తర
దుశ్శాసనుడు	ద్రౌపది
కర్ణుడు	దుస్సల
కృపాచార్యుడు	చెలి
అశ్వత్థామ	
సైంధవుడు	
ద్రోణాచార్యుడు	
అభిమన్యుడు	
ధర్మరాజు	
భీముడు	
అర్జునుడు	
శ్రీకృష్ణుడు	
ఘటోత్కచుడు	

హెచ్చరిక

:o:

శ్రీ పరమేశ్వరాయనమః

చిరుతల - పద్మవ్యూహము.

కం॥ శ్రీశైలాస నివాసుని
పాకాసుర వైరినుతుని । పార్వతినాథున్
రాకాసుధాంశుమాళిని
సాకల్యము నామనమున । సన్నుతిజేతున్॥

గణపతి స్తవము.

దరు॥ రారాశ్రీ గణనాయక । రాజానన శుభదాయక ॥రా॥ మారకోటిసమసుందర । భూరి సత్కరుణాకర ॥రా॥ హర గిరిజావరనందన । వరదా దురితవిదారణ ॥వ॥ సురముని వందితచరణా । సుఖకర మూషకవాహన ॥రా॥ నిర్విఘ్నముగను నీవిక । నెరవేర్పుము నాకోరిక ॥నె॥ యుర్విశ్రీమసురాపురి । సర్వజన పరిపాలక ॥రా॥

సరస్వతీ స్తవము

దరు॥ శ్రీసరస్వతీ నినునా । చిత్తమందు దలచెదాను ॥చి॥ వాసిగ దయసేయుమునా । వాంఛలెల్ల దీరగాను ॥శ్రీ॥ రవిగానని చోటు

నీవు । కవివరులకు జూపెదావు ॥క॥ నవరసవాక్యంబులిచ్చి । ప్రవిమలమతి. నన్ను బ్రోవు ॥క్రీ॥ వీణాపుస్తక పల్లవ । పాణీ పరమేష్ఠిరాణి ॥పా॥ మాణిక్యాంచితగాత్రీ । మరువను నిను శుభచరిత్రి ॥శ్రీ॥ భాసురమైనట్టి మశురబాదలోన విలసిల్లి ॥బా॥ వాసిగ నీభక్తవరుల వరుసతో రక్షించుతల్లి ॥శ్రీ॥

గురుస్తుతి

సీ॥ కడుప్రేమతో నన్ను । గని పెంచినట్టినా
జనయిత్రి జనకుల । సన్నుతింతు
అక్షరస్వీకార । మాది విద్యనునేర్పు
గురు బసవాఖ్యునే । కోరి దలతు
ఆసీర్వదించిన । న్నాదరించిన యట్టి
శంకరస్వామికే । శరణుజేతు
లక్షణశాస్త్రంబు । పేక్షతో గరపిన
హనుదాచార్యుల । నభినుతింతు
పారిమార్థికబోధ । పరచిన శ్రీమాలె
పుల్లయార్యులపాద । ములభజింతు
గీ॥ కాళిదాసాది సంస్కృత । కవుల దలతు
ఆధునిక సత్కవీంద్రుల । నాత్మనెంతు
పరమభాగవతోత్తమ । పండితులకు
వందనం బాచరింతునా । వాంఛదీర ॥

సం-వ॥ ఇట్లిష్టదేవతాభివందనం బాచరించి సద్గురుపుంగవుల పాద పద్మంబు లెదలో స్మరించి నాయొనర్పంబూనిన శ్రీమహాభారతాంతర్గత పద్మవ్యూహంబను యక్షగాన ప్రబంధంబునకు కథాక్రమంబెట్టిదనిన.

దుర్యోధనుడు ప్రవేశము

దరువు॥ దుర్యోధన నామ్ముండనురా గాం । భీర్యాంచిత హృదయుండనురా । ధైర్యశౌర్య నైశ్వర్యవంతుడను । సూర్యతేజుడను శుభగాత్రుండను ॥దు॥ జనకుడు ధృతరాష్ట్రుండునురా మ । జ్జననియు గాంధారియు వినరా । ఘనభుజవిక్రములును నానుజులు । యనిలోపల పుర

హారు నెదిరింతురు ॥దు॥ కరిపురమును పాలింతునురా వి । క్రమమున వైరుల ద్రుంతునురా । ధరఁబుశురాపురి ధాముడైనయా । స్మరహారు నెప్పుడు స్మరియించెదమది ॥దు॥

మాటలు॥ ఒరేఒరే హస్తినాపురంబును పాలించు ధృతరాష్ట్ర మహీపాలుని జ్యేష్ఠకుమారుండను. అష్టైశ్వర్య సంపన్నుడను. అరివీర భయంకరుడను. అద్రిధీరుండను. అసమాన సుందరాకారుండను. భాను మతీ మనోహరుండను. మన్నామంబు దుర్యోధనుండని యందురు వారి విను కోరి. (ఔను సరేకాని)

సీ॥ ఏలరాడాయె మామామ । యింతవరకు
బిలువనంపగ తనజాడ । దెలియదయ్యె
యేమిసేయుదు మామ ప్రి । తామహుండు
మహినొరంగెను చంచల । మందె మనసు ॥

వ॥ మాభీష్మపితామహుండు రణాంగణమందు పడిపోయిననుండి నాకధైర్యమావటిల్లినది. మామాగారువచ్చినచో సర్వసైన్యాధిపత్య మెవరికీయవలెనో విచారించు చుంటినిగదా (అని యిటులనుకొను చున్నంతలో)

శకుని ప్రవేశము

దర్వు॥ గాంధారేయుల మేనమామనురా । మందరాద్రి ధీరుండ నురా । బంధురపుగు భుజబలముతో మాపరి । వంధి జనుల బరిమార్చె దరా ॥గాం॥ యింద్రజాల మాహేంద్రజాలముల నెంతయు నే పేర్వడసితిరా। చంద్రసూర్యుల కన్నుల మూసెటి । శకుని నామధేయుండనురా ॥గాం॥ దుర్యోధన దుశ్శాసనాదులకు । కార్యాలోచన దెల్పెదరా । క్రౌర్య మానసూలై పాండవుల । కడతేర్చగ దలపెట్టితిరా ॥గాం॥ అవనిలో వెలసిన యట్టిమశురపురి । యుధిష్ఠిరునామది దలచెదరా । దివిజులుబొగు డగ దిక్కరులదరగ । ధీరత్వంబున వచ్చితిరా ॥గాం॥

మాటలు॥ గాంధార దేశాధీశ్వరుండను గాంధారీదేవి సహోద రుండను ఇంద్రజాల మహేంద్రజాల విద్యలలో నారితేరినవాడను దుర్యోధ

నాదుల హితవుగోరెటివాడను. మన్నామంబు శకుని యందురు దూతా వినయవిఖ్యాత. (అని యిటులనుచున్నంతలో దుర్యోధనుడరుదెంచును)

దు-వ॥ మామా నీకిదే వందనములు నీతోనొకటి యాలోచింప వలసియుండుటచే ఇంతవరకు నీరాకకై యెదురిచూచుచుంటిని.

శ - వ॥ నీవు నాతో యాలోచింపవలసినది సేనాధిపత్యము గురించేనా.

దు - వ॥ ఔను.

వాద - దరువు

దు॥ మామా గాంగేయుడైతె । మరణించెను రణమునందు ॥ మ ॥ నా మదిలో ధైర్యముపిడనాడినాడ నేమనందు ॥మా॥

వ॥ భీష్మపితామహుండు రణమందు బడిపోవుటచే నాధైర్యము బొత్తిగా తొలగిపోయినది. ఇప్పుడిక సేనాధిపత్య మెవరికీయ వలెనో తోచుటలేదు.

శ॥ తొందరపడబోకు నీకు । దోచినటుల సేయుమయ్యా ॥ తొ ॥ యిందరు రణవీరులుండ । నేలనిట్లు గుందెవయ్యా ॥ తొం॥

వ॥ దుర్యోధనా ఏలయిట్లు చింతిల్లుచుంటివి. ఒక పితామహుండు బడిపోయినంత మాత్రమున నేమయ్యెను మన ధనురాచార్యుడు లేడా కర్ణుడు లేడా వీరిలో నెవరికైన సేనాధిపత్య మీయకూడదా.

దు॥ యిరువురిలో నెవ్వరికిని । యీయవలెనా నీవే తెల్పు ॥యీ॥ సరిగా యోచించినీదు । సద్దయనాయందునిల్పు ॥యి॥

వ॥ మామా ద్రోణాచార్యుం డఖిలాస్త్రవిద్యలో నారితేరినవాడు. రాధేయుడుగూడా నట్టివాడే కావున యీయిరువురిలో నెవరి నెన్నుకోవలెనో నీవే తెల్పుము.

శ॥ గురుడంతటివాడె కాని । కొద్దిగ నర్జునునిపైన ॥ కొ ॥ కరుణ జూప గలడటంచు । వెరపుదోచె నామనమున ॥ గు ॥

వ॥ దుర్యోధనా నీవన్నటుల గురుడు మహాసామర్థ్యము గల్లవాడే కాని కాస్త అర్జునునిపై యాతని కభిమానముండక పోదని నాకనుమాన మగుచుండెను.

దు॥ తానుండగ కర్ణునకే । తగునని యధికారమిడిన ॥త॥ మానసమున నొచ్చుకొనడె । మామాయిది ధర్మమౌన ॥తా॥

వ॥ మామా గురుని కాదని కర్ణునకు సర్వ సైన్యాధిపత్య మిచ్చి నచో గురుడు తనమదిలో నేమనుకొనునోగదా.

శ॥ సరెసరె యిపుడేటికినా । సంగతి నాలోచింతము ॥సం॥ ధర మశురా పురివెలసిన । ధవళాంగుని స్మరియింతము ॥స॥

వ॥ సుయోధనా ఆసంగతి తర్వాత జూచుకోవచ్చునుగాని ప్రస్తుతము నీకు యుద్ధము సాగింపవలయునసే యున్నదా.

దు-వ॥ మామా ఎందుకట్లు విచారించుచుంటివో కాని తెలియకుంటిని.

శ-వ॥ ఆపాండువులను వంచించుటకు యుద్ధమే కావలయునా వేరు సాధనము లేదా.

దు-వ॥ మామాఅటులైతే వారినెట్లు గెలువవచ్చునో వెంటనే చెప్పి పుణ్యముం గట్టుకొనుము.

శ-వ॥ చెప్పేదేమున్నది.

కం॥ నేచెప్పేదేమున్నది
నాచేతిలో పాచికలును । నయముగ నుండన్
యోచించెద వెందులకిటు
రాచరికము నీకె దక్కు । రాజేంద్రసుతా ॥

వ॥ వింటివిగదా నాచేత యక్షములుండుట నీవెరింగినదే కదా.

దు-వ॥ ఔనుగాని మామా ఆ ద్యూత ప్రియుడగు ధర్మజుండు మనకు ఒంటరిగ జిక్కినచో గదా నీవనుకున్న కార్యము పొసగుట కవకాశముండును.

శ-వ॥ చిక్కకేమి నీవు నేనన్నట్లు జేయుము అదేమన.

గీ॥ పాండవాగ్రజున్ని । బట్టి తెచ్చినయట్టి
వానిమెచ్చి నేను । వైభవముగ

సర్వజనులు బాగుడ । సైన్యాధిపత్యంబు
నిత్తునంచు వెల్ల । డించుమయ్య ॥

వ॥ పాండవాగ్రజుని బట్టితెచ్చినవానికే సైన్యాధిపత్యమిచ్చెదనని నిండుసభాంతరంగంబున వెల్లడిజేయుము అట్లుజేసినచో నీతలంపు తప్పక నెరవేరును.

దు-వ॥ శభాస్ మామా యుక్తియననీదే యుక్తితప్పకఅటులే గానించెదను రమ్ముమనశిబిరమునకుజేరబోవుదము(అనివెళ్ళిపోయినంతలో)

దుశ్శాసన, కర్ణ, కృపా శ్వత్థామ, సైంధవులు
ప్రవేశము — దర్వు.

దుశ్శా॥ దుర్యోధను ప్రియతమ్ముడరానే । దుశ్శాసన నామండనురా ।
ధైర్యస్థైర్యంబులలోనావలె । ధన్యుండును లేడికవినరా ॥

వ॥ ధృతరాష్ట్ర మహారాజుగారి ద్వితీయకుమారుండను దుర్యోధనుని యాజ్ఞాధారకుండను భుజవిక్రముండను మన్నామంబు దుశ్శాసనుడని యందురు వారీ వినుకోరి.

కర్ణ॥ ఘనతర భుజవిక్రముడనురానే । కర్ణుండనువాడను వినరా । యినుని వరంబున జన్మించితి యీ । వనజభవాండమువణకును ననుగన ॥ఘ॥

వ॥ ఒకేఒకే సూర్యవరంబున జన్మించిన వాడను ధనుర్విద్యలో ఆరితేరినవాడను నన్నుకర్ణుండనియందురు. దూతావినయ విఖ్యాత.

కృపా॥ కృపాచార్యుడనె వాడనురా నే । క్షపాకరుని సమతేజుడరా । సుపర్వాణపతి వినతుండను మహా । సుగుణుండనుభుజ బలుడనురా ॥కృ॥

మాటలు॥ ఈపృథ్వీతలంబున యఖిలవిద్యలలో పేరెన్నికంగాంచిన కృపాచార్యుండనువాడను వారీ సూత్రధారీ.

అశ్వ॥ అశ్వత్థామనువాడనురానే । యరివీరభయంకరుడనురా । విశ్వము లోగల వీరులందరిలో । శాశ్వతకీర్తిని సంపాదించితి ॥అ॥

వ॥ ఒకేఒకే ద్రోణాచార్యులవారి ప్రియపుత్రుండను అస్త్రశస్త్ర

విద్యాలయందారితేరిన వాడను మన్నామంబు అశ్వత్థామ యని యందురు. వీంటెవా సారధీ.

సైంధ॥ సింధుభూనతిని సేయనరా । సైంధవ నామాంకితుడనురా । కంద ర్పుని సమసుందరాంగుడను । కదనరంగవిజయుండన వెలసితి ॥సిం॥

మాటలు॥ సింధు దేశాధీశ్వరుండను అవక్రి విక్రమ పరాక్రముం డను మన్నామంబు సైంధవుడని యందురు దూతా వినయవిఖ్యాత.

దుశ్శా॥ అరివీరభయంకరులమురా । యద్రిధీరులము మేవినరా । ధర మశురాపురి ధాముడైనయా । పరమశివునిమది బ్రస్తుతిజేతుము

సం-వ॥ అనియిటులనుచున్నంతలో దుర్యోధనుండరుదెంచి కర్ణా దులతో నేమనుచున్నాడన.

దుర్యో-వ॥ మిత్రమా కర్ణా.

వాదం - దర్వు

దుర్యో॥ ఎటుబోయితివీ । రా । ధేయానీవింతవరకు ॥నె॥ యిటునీకొరకై నేబహు యెదిరిచూచుచున్నవాడ । కటకటనను విడచియెుక్క ఘుడియైనను యుండవుగద ॥ ఎ ॥

వ॥ కర్ణా నీ వెక్కడికేగియుంటివి యిప్పటివరకు నీరాకకై నేనెం తయో యెదిరిచూచుచుంటిని.

కర్ణ॥ కురుకులేశ్వరా । నీ । కరుణకెంతో ముదమొందితి ॥కు॥ సురనది తనయుని భక్తితొజూడగోరి వెళ్ళితి యా । పరమ పవిత్రునియా జ్ఞను పడసియు నిటునరుదెంచితి ॥ కు॥

వ॥ మహారాజా నేను పదిదినంబు లెవరికతంబున శస్త్రము దాల్ప కుంటినో అట్టిభీష్మ పితామహుని దర్శించి సమరమ్మున కనుజ్ఞ నిమ్మని యడుగుటకై బోయివచ్చితిని.

దుర్యో॥ సరెమెచ్చితినీ ।నీ। గురుభక్తికి నామనమున ॥స॥ ధరలోనీవెరుగని మరియాదనున్నదేకర్ణా । గురుతరభుజబలుడవు నినుగానియాడగ నేరి తరము ॥స॥

వ॥ కర్ణా అట్టులైన పితామహుండేమని చెప్పెనో తెల్పుము.

కర్ణు॥ చెప్పెనుబహుగా । రణ । మొప్పదు యొప్పదటంచును ॥ చె ॥ యి
వ్వటికినిపాండవులతొ యెంతకైనగానిమీరు । చప్పుడుగాకుండ సంధి
కొప్పుకొనిన మేలటంచు ॥చె॥

వ॥ ఇప్పటికిన్ని పాండవులతో సంధిజేసికొనిన మేలగునని పితా
మహుండు నొక్కి-వక్కాణించెను.

దుర్యో॥ అందుకు నీవూ । యే । మంటివోరా ధేయుదెల్పు॥ ॥మం॥ పొం
దుగా సుయోధనుడు భువినిబ్రిదికియున్నవరకు । సంధిజేసుకొన
బడదని । చక్క-గవచియింపలేద ॥అం॥

వ॥ మాసుయోధనుని కంఠమున ప్రాణములున్నవరకు యీమాట
నెన్నటికిని బాసగనేరదని చెప్పకపోయితివా,

కర్ణు॥ యీరకుందునా । యో । కౌరవేంద్రయటులాడక ॥నూ॥ ధారుణి
శ్రీమశురబాద ధవళాంగుని కరుణయున్న । పోరులోన పాండవులను
ధీరతో జయించగలము ॥యూ॥

గీ॥ చేతగానట్టివారలు । భూతలమున
సమరమన్నను భయముచే । సంధికోరకు
పాల్పడెరుగాని వీరులు । భయములేక
పోరుకే నిల్చెదరు సంధి । గోరరెపుడు.

వ॥ మహారాజా సంధికొప్పుకొనుట పిరికిపందల పనిగాని నావంటి
వీరునిపనిగాదు. (అనిన అశ్వత్థామ దుర్యోధనునితో)

అశ్వ-వ॥ సుయోధనా అట్లుగాదు.

కం॥ కలహామె కల్యాణంబని
యిలలో నీచాత్ములిచ్ఛ । యింతురు ప్రాజ్ఞుల్
వలనొప్ప సంధిగోరెరు
బలమున్నదటంచు నిట్లు । బలుకుట దగునా॥

వ॥ కావున నీచాత్ములే కలహామును గోరుచుందురుగాని సజ్జను
లట్లుగాక సంధినే గోరుచుందురు.

కర్ణ-వ॥ ఏమీ యేమంటివీ

వాదం - దర్వు

కర్ణు॥ ఎవనియుప్పు దినుచునీవు । యెవనిమేలు గోరెదావో ॥ యె ॥ బవర
మునకు వెరచినీవు । బాపడ నిటుబల్కెదావో ॥బా॥

వ॥ ఓబాపడా నీవు యుప్పుదిన్నవానిని విడచిపెట్టి శతృపక్షము
వారికి మేలు జేయజూచుచుంటివా చాలు నోరుమూయుము.

అశ్వ॥ అంతటియుపకారివై తె । నాలమునకు రాకనీవు । ఆ ॥ యింతవరకు
యింటిలోన । యెందుకు గూర్చుంటివీవు ॥యెం॥

వ॥ ఓహో నీవు ప్రభువుమేలు గోరినవాడవే యైనచో యింతవర
దాక యేదో నాకనాకు ఒన్నుకొని రణంబొనర్చుటకు రాక
నేమూల గూరుచొనియుంటివో వీరంద రెరుగరా.

కరు॥ వింటివ మహరాజనీవు । వింటివ యీతని మాటలు ॥ విం ॥ వింటి
నిపుడు కాని మళ్ళి । విననొల్లను నీకూతలు ॥వి॥

వ॥ మహారాజా సుయోధనా యీ యెత్తిపొడువుమాటలు విం
టివిగదా నేను పిరికిపందనై మూలకొదికియుంటినట. మళ్ళి
యీమాట బల్కినచో నేవినను.

అశ్వ॥ యున్నమాటబల్కినచో । నొవ్వకుందు రెవ్వరైన ॥ నొ ॥ యిన్ని
టికిని కారకుండ । వీవేకద నెంతకైన ॥నొ॥

వ॥ నేను నిజమే బల్కితిని యీయుద్ధమునకు ముఖ్యకారకుండవు
నీవేకదా.

కర్ణు॥ యాసీర్వచనములుజెప్పి । యవనిలో జీవించునట్టి ॥ య ॥ భూసు
రుడవు శత్రువులతో । బోరెదవా నడుముగట్టి ॥బో॥

వ॥ ఆశీర్వచనములు జెప్పి జీవనము గడపెటి బ్రాహ్మణుండవు
యుద్ధమున నడుముగట్టి శతృవులతో బోరుసంతటివాడవా ఛీ
యూరకుండుము.

అశ్వ॥ సూతపుత్రుడవునీకే । శూరత గలదోకాని ॥ శూ ॥ చూతు
ప్రాణమున్నయెడల । శుభమెవ్వరికానోగాని ॥శు॥

వ॥ ఒరే సూతపుత్రా రణాంగణమందు భీముని నెదిరించినపుడు నీ వెంతటి పరాక్రమవంతుడవో నేజూడకపోనా.

(అంత కృపాచార్యుం డడ్డువచ్చి)

కృ॥ వలదువలదు మీారలిటుల । వాదించుట తగదునిపుడు ॥వా॥ యిరువురు మశురబాధ పొరి । యీశుని స్మరియించుడెపుడు ॥యీ॥

వ॥ కర్ణాశ్వద్ధామలారా మీారిట్లు వాదించుకొనుటలో ప్రయోజనములేదు. యూరకుండుడు.

అశ్వ-వ॥ మామా చూచితివిగదా బ్రాహ్మణులన వీనికెంత అనిష్టముగా దోచుచుండెనో.

గీ॥ ఆదికాలంబునందున । నవనినెల్ల
పాలనముజేయు మనువుచు । బ్రాహ్మణుండు
కాడె భార్గవరాముండు । గాడె ద్విజుడు
దెలియడీ సూతసూతుండు । తెలివిమాలి॥

వ॥ ఆదికాలంబున నార్యావర్తంబెల్ల పరిపాలించిన స్వాయంభువుడును, ఇరువదియొక్కమార్లు క్షత్రియులపై దండెత్తి వారి నిరంకుశత్వ మడంచిన పరశురాముండును బ్రాహ్మణులు కారా, మరియు నీకౌరవ పాండవులకు విలువిద్య భిక్షంబిడిన నాతండ్రియు బ్రాహ్మణుడు కాడా ఇట్లుండ వీడేమో కులముకొద్ది గుణము విద్యకొద్ది బుద్ధి యనునట్లుగా వాగుచుండెనుగదా.

దుర్యో-వ॥ గురునందనా శాంతింపుము నీకిదే చేతులుజోడించి చెప్పుచుంటిని.

కృపా-వ॥ అబ్బాయీ అశ్వత్థామా మహారాజుగారిమాట నాలించి ఆత్మగౌరవము గాపాడుకొనవలసిన యిట్టి విషమ పరిస్థితియందు యిట్లాండొరులము మనమే వాదించుకొనిన చూచినవారేమందురు.

అశ్వ-వ॥ ఔనుకాని.

గీ॥ గంగసూనుండు సమరరం । గంబునందు
పడెడుదాకను శస్త్రంబు । బట్టనంచు

పంతమూనెను నీతండు । బడెఘుదాక
శస్త్రమిదె నేను ద్యజియింతు । శపథ మిదియె॥

వ॥ భీష్ముండు రణంబున గూలునంతవరకు శస్త్రము ధరించనని యీతడు పంతమూనియుంజెను అటులే నేనుగూడ నీకర్ణుండు రణంబున హతుడగువరకు శస్త్రమును ధరించను యిదియే నాశపథము (అని తన చేతియందున్న ఖడ్గమును క్రిందబడవై చును)

వాదం - దర్వు.

కర్ణు॥ కత్తినీవు బట్టకున్న । కదనమేమి నిల్వదూర ॥క॥
వుత్తుత్త మాటలునీ । యురుకులాట మానుమూర ॥యు॥
వ॥ ఒరే బాపడవగు నీవు కత్తిని చేపట్టినను బారవేసినను రెండును సమానమే పొమ్ము.

అశ్వ॥ వింటివిగద మామాయీ । తుంటరి వాక్యంబులాను ॥తుం॥
మంటబుట్టె నరికాలుకు । వెంటనెపడదన్నుదూను ॥వెం॥
వ॥ మామా కృపాచార్యా యీదుర్మార్గుని మాటలను వినియుంటివిగదా. వీని నిప్పుడే నా పదతాడనంబున గూలవై చెదను చూడుము (అని కర్ణునిపై కురకబోవ కృపాచార్యుం డడ్డగించి)

కృపా॥ బాలకనీవిట్లుకోప । పడుటయు నిదిపాటిగాదు ॥ప॥
చాలును కర్ణునితో వగ । యేలనుయిది పనికిరాదు ॥యే॥
వ॥ బాలకా అశ్వత్థామా దుర్యోధనుని ముఖమైనజూచి శాంతింపుము.

కర్ణు॥ మొండిబాపడా నీదు । కండలన్ని జెండివైతు ॥కం॥
దండిగాను కాకులాకు । తనివిదీర దినగవైతు ॥త॥
వ॥ ఒరే దుర్మార్గా యూరకున్నకొలది నీవేమో నిక్కినిక్కి మాటలాడుచుంటివి నిన్నిప్పుడేమి జేసెదనో చూడుము (అని ఖడ్గమును బెరికినంతలో దుర్యోధనుం డడ్డగించి)

దుర్యో॥ మిత్రమనీవిటులజేయు । శత్రువులేమనియెదారు ॥శ॥
ధాత్రినిగల మశురబాద । ధవళాంగుడు మెచ్చబోడు ॥ధ॥

వ॥ మిత్రమా కర్ణా నాముఖమైనజూచి యూరకుండుము నిన్నిదే బ్రతిమాలుచుంటిని (అని కర్ణుని గదువబట్టుకొనును)

ద్రోణాచార్యుడు ప్రవేశము

దరు॥ ఆర్యుడద్రోణాచార్యుడగా స । తా, ర్యా చరణుండను వినరా । శౌర్యసాహసోదార్యగుణుడచా । తుర్యుడ సంగర రంగవిజయుడను ॥ఆ॥ భరద్వాజముని పుత్రుడరా । స । చ్చరితుడ ధనురాచార్యుడరా । ధరమశురాపురి ధాముడైనయా । స్మరహరునెప్పుడు స్మరియించెదమది ॥ఆ॥

మాటలు॥ భరద్వాజమహాముని కుమారుండను కృపీదేవి మనోహరుండను ధనుర్వేదపారంగతుడను మన్నామంబు ద్రోణాచార్యుండని యందురు వారి వినుకోరి (అని యిటుల వచించి దుర్యోధనాదుల సన్నిధానంబున కరుదెంచి) దుర్యోధనమహారాజా మీరెల్ల రేదో విచారగ్రస్తులైనటుల నగుపడుచుంటిరి కారణమేమి.

దు-వ॥ ఆచార్యవర్యా

వాదం — దర్వు

దు॥ ఏమిసేయువాడనూ పి । తామహుండు నొరిగెను ॥ఏ॥
యేమిదోచదాయెను నే । నెవరికిస్తుంధిపత్యము ॥ఏ॥
వ॥ ఆచార్యా భీష్మపితామహుండు రణంబున నొరంగెను.యిప్పుడు సర్వసేనాధిపత్య మెవరికీయవలెనా యని విచారించుచుంటిని.

ద్రో॥ యిందులకై నీవునుచిం । తించుటపనిలేదునూ ॥యిం॥
యిందరిలోనెవరికైన । యివ్వమునీసమ్మతిగను ॥యిం॥
వ॥ మహారాజా యింతమాత్రమునకు విచారింపవలసిన పనిలేదు. యిందరిలో నీకు యిష్టమొచ్చినవారికీయుగూడదా.

దుర్యో॥ పరగను యాభారమునా । పైనబెట్టుకొనుటకూ ॥ప॥
గురువర నేనిష్టపడను । మరినాసంకల్పంబువినుడు ॥ప॥
వ॥ గురువర్యా ఆభారము నాపైన బెట్టుకొనుటకు నాకిష్టములేక నేనొక ఆలోచన గావించియుంటిని.

ద్రో॥ మంచిదియటులైననూవ । చించుముయూవిధమునూ ॥మం॥
యెంచగ నీవన్నట్లుచ । రించెదాము యెంతకైన ॥మం॥
వ॥ సుయోధనా సర్వసేనాధిపత్యమునుగూర్చి నీవేమి యాలోచించి యుంటివో యిందరువినగ వక్కాణింపుము నీయాజ్ఞకు వేరు లేదుగదా.

దుర్యో॥ వినుడికనేదెల్పెదనా । మదిగలయా ముచ్చటా ॥వి॥
ఘనతరమగు మశురబాద । గౌరీశుడు మెచ్చునటుల ॥వి॥

వ॥ ఓయోధాగ్రేసరులారా సభాసదులారా

గీ॥ ఇందులో మీరలెవరైన । డెందమందు
ధైర్యముండినయెడల నా । ధర్మజున్ని
ప్రాణములతోడ నాకును । బట్టితెచ్చి
పరగ నిచ్చిన సైన్యాధి । పత్యమిత్తు ॥

వ॥ ఆపాండవాగ్రిజున్ని ప్రాణములతో బట్టితెచ్చి నా కెవరర్పింతురో అట్టి వీరాగ్రేసరునకే సర్వసైన్యాధిపత్యమొసంగెదను. మీలో నెవరైన యిట్టిపని సేయగల్గినచో ముందుకురండు నా పారితోషికము సన్మానముం గైకొనుడు (అని కర్ణుని వంక జూచును)

కర్ణు-వ॥ మహారాజా నావంక జూచెదవేమి.

కందార్థము.

క॥ ఘనతరభుజవిక్రముడును
దనురాచార్యుండునతని । తనయుడు నీమ
న్ననలందుచుండ యికయో
చనజేసెద వెందుకయ్య ॥ జగదేకవీరా
మావలనయీ । పనిగాదుధీరా
మగటిమిగలవారు మహాశూరవరులు వా
రగణితబలులు కాదన్నా యోచించేము ॥జగ॥

వ॥ మహారాజా మహాపరాక్రమవంతుడగు ధనురాచార్యుండగు.

ద్రోణాచార్యుండును అతనిపుత్రుండగు నశ్వత్థామయునుండ నీవేలచింతించె దవు వారాపనిని చేయజాలమన్నచో చూచుకొనవచ్చునులే. (అనిన ద్రోణాచార్యుండు కోపంబున)

ద్రో-వ॥ అంగరాజా

గీ॥ యురుబలాఢ్యుడవంచు । సుయోధనుండు
అర్జునునిజంపుపనియు నీ । కప్పజెప్పె
నదియునీవొనరించిన । నంతెచాలు
యిట్టిభారంబునీతల । కెత్త దగదు ॥

వ॥ గంపెడాశబెట్టుకొని గాండీవిని ద్రుంచుపనిని సుయోధనుండు నీకిదివరకే యొప్పజెప్పెను అది నీవు నిర్వహించిన చాలును. (అని దుర్యోధనుని వంకజూచి) మహారాజా ఒకమాట.

వాదం - దరువు

ద్రో॥ వినుసుయోధనా । నా । మనవియొకటి గలదు మీతో ॥ వి ॥
ఘనుడగుయా ధర్మజున్ని । గొనివచ్చియు జీవములతో । మనలో
నెవరైనదెచ్చియును నీకప్పించెదారు ॥వి॥

వ॥ దుర్యోధనా మనలోనెవ్వరైన ఆధర్మరాజును ప్రాణములతో బట్టితెచ్చి నీకొప్పగించిన నీవాతని నేమిజేయ దలచితివో యిందరు వినునట్లుగా దెల్పుము.

దుర్యో॥ తెలిసె గురువరా । నీ । పలుకుల యందలి యర్థము ॥ తె ॥
వలదటుసందేహపడగ । వైరివీరు నటుజేయగ । తెలివిహీనుడను
గాను । తెలిసియిటుల బలికెవేల ॥ తె ॥

వ॥ ఆచార్యవర్యా నీవట్లు సందేహించవలదు. ఆ పాండవాగ్రజుని చేజిక్కించుకొని చంపునంతటి యవివేకినా కాను.

ద్రో॥ అటులైతెవినుమా । యా । హరిహరులికనడ్డుపడిన ॥ అ ॥ యెటులై
నను ధర్మజున్ని యిటుదెచ్చియు నీకొసగెద । పటుతర శౌర్యంబు
తోడ బ్రాణములకు నేదెగించి ॥ అ ॥

వ॥ మహారాజా యెటులైనను యీ ధర్మనందనున్ని దెచ్చి ప్రాణములతో నీకర్పించెదను వింటివా.

దుర్యో॥ సరె మెచ్చితినీ । యో । గురువర నీధైర్యమునకు ॥ స ॥ ధరణి
మకురభాదపోరి । హరుడు సంతసింపగాను । విరులమాల నీగళ
మున వేసియుప్రిణమిల్లువాడ ॥స॥

వ॥ గురువర్యా నీధైర్యశౌర్య సాహసంబులకు నేనేగాక యీసభ
వారెల్ల మెచ్చిసంతోషించిరి గాన నీకిదే సర్వసైన్యాధిపత్య
మొసంగుచుంటిని యీ విరిమాలంధరించుకొని నీ శపథమును
నెరవేర్పుము (అని పుష్పమాలను గురునిమెడలో వేయును)

అభిమన్యుడు ప్రవేశము దర్వు

అరివీర భయంకరుడనురా । అభిమన్యుండను నేవినరా । సుర
నాథుని పౌత్రుడనురా నే । మరునికన్న సుందరుడనురా ॥ అ ॥ జనని
సుభద్రాదేవియురా నా । జనకుండర్జునుడనువినరా । వనజాక్షుడు నా
మేనమామయును । ఘనభుజబలుడను కదనవిజయుడను ॥అ॥ ధర్మరాజా
వాతాత్మజులూ పెద । తండ్రులురా శుభచరిత్రులూ । నిర్మలమహా
మథురాపురి వెలసిన । నీలకంధరుని నెమ్మదిదలచెద ॥అ॥

మాటలు॥ పాండవ మధ్యముండగు అర్జునుని కుమారుండను శ్రీ
కృష్ణబలరాముల మేనల్లుండను అరివీర భయంకరుండను మన్నామంబు
అభిమన్యుండందురు వారీ సూత్రిధారీ. (ఇటులనుచున్నంతలో రణభేరి
చెవింబడ)

గీ॥ అదుగో దుశ్శాసనుండు మ । హోద్భుతముగ
సైనికులతోడు గైకొని । సమరమునకు
వచ్చుచుండెను నేనేగి । వరుసతోడ
సమర మొనరించి బరిమార్తు । సాహసమున ॥

సం-వ॥ అని ధనుర్బాణంబులను గైకొని దుశ్శాసనున కెదురేగి
యేమనుచున్నాడన.

పాదం - దర్వు

అభి॥ రారా దుశ్శాసనా । కూర్రా యీపోరునా । ధారుణికొరగింతు
నిన్ను పారకురా భయముజెంది ॥రా॥

వ॥ ఒరే దుశ్శాసనా నేడు మాత్రము నన్నుదప్పించుకొని పారి పోజాలవు నిల్వుము.

దుశ్శా॥ పిల్లలాటగాదురా । బల్లిదుండ నేనురా । వెళ్ళిపోయి యింటను నీతల్లియొద్దగూర్చుండుము ॥ పి ॥

వ॥ ఒరే అభిమన్యూ నీవింకను బాలుడవు సమరమన్న దెరుంగవు నీతోటిబాలురతో ఆటలాడుకొనుము పొమ్ము.

అభి॥ బాలుడ నేగానురా । కాలుడనిటుజూడరా । చాలురయిదె శూలం బును కేలంగొంటిని చచ్చెవు ॥ బా॥

వ॥ ఒరే నీచా నన్ను బాలుడని బెదరించుచుంటివా నీపాలిటి మృత్యుదేవుండను యిదేశూలంబునువైచుచుంటిని దీనిఘాతం దప్పించుకొనుము చూచెదను.

దుశ్శా॥ నీవలెనేబల్కరీ । నీతండ్రులు నిక్కరీ । కావర ముడిగియును వారు । కాననంబు కేగియుండిరి ॥ నీ ॥

వ॥ ఒరే నీవలెనే నీతండ్రులుగూడ పౌరుషోక్తులాడి చేయునది లేక అడవులలో ఆకులలముల మెక్కియుండుట దెలియవా.

అభి॥ మాయజూదమాడియూ । మావారిని గెలిచియూ । పాయక మా వార్నివనుల పాఱ్రేసిన పాపాత్ములు ॥మా॥

వ॥ ఒరేదురాత్మా దుశ్శాసనా

గీ॥ కడకునున్నట్టికాంతను । కచములంటి
యీడ్చివలువలనిప్పిన । హీనుడవుర
దొరికితివి నేడు నీతల । దరుగకున్న
విజయసూనుండ నేగాను । వినరదుష్ట ॥

వ॥ ఒరే నీపాపఫలంబు నిన్నిప్పుడే గుడిపించెదనుచూడుము.

దుశ్శా॥ బాలుడ నినుజూడగా । జాలిగలుగుచుండెగా । చాలుర నీవాగ్జాలము యేలరనిక మరలిపొమ్ము ॥బా॥

వ॥ ఒరే సౌభద్రా నిన్నుజంపుటకు నాకుచేతులు రాకున్నవి యీ పెక్కుమాటలు చాలించి మరలిపొమ్ము.

అభి॥ పిరికివాడగానురా । దురమునమిముదున్రింతురా । కనకకటాస్త్రమిదు
గోనీ శిరముడుల్ల జేసెదాను ॥ పి ॥

వ॥ ఒరే మతిహీనా నేనేమి పిరికివాడనుగాను యీ ఘోరాస్త్రం
బున నీశిరంబు నేలం డుల్ల జేసెదను చూడుము (అని బాణం
బెక్కుబెట్టి విడచినదానిం దప్పించుకొని)

దుశ్శా॥ గొప్పశరములిదుగోరా । కుప్పలుగను వచ్చెరా । తప్పించుక
పోవునీవు । కుప్పవలెను గూలెవిపుడు ॥గొ॥

వ॥ ఒరే యీ నాశరంబుల రుచింజూడుము వీటిని దప్పించుకొన
జాలవు (అని విశిఖంబులప్రయోగించిన వాటినన్నిటిని నడుమనే
యుపసంహరించి)

అభి॥ ఖలుడ నీశరంబులూ । గంటిగడ్డిపుడకలూ । బలముగల్ల వాడవ నా
భల్ల బాణమిదుగోచూడు ॥ఖ॥

వ॥ ఒరే నా యీ భల్ల బాణంబున నీయురంబు భేదించుచుంటిని
చూడుము (అని ప్రయోగించిన దుశ్శాసనుండు గాయపడి
కోపంబున కనులెరజేసి)

దుశ్శా॥ గదచేతను గొంటిరా । వదలకనిను దున్రింతురా । కదనభీకరుం
డను నీసుదతికి నెడబాసితివిర ॥ గ ॥

వ॥ ఒరే అభిమన్యూ యిదో నాగదాదండంబును దప్పించుకొనుము
చూచెదను (అని గదను విసరికొట్టిన అభిమన్యుండు తనగదతో
దానిని నడిమికి ఖండించివేసినం జూచి దుశ్శాసనుండు పారి
పోవుటయు నంత)

అభి॥ పారిపోకు నిల్వురా । శూరత నిదిగాదురా । ధారుణి శ్రీ మథురా
పురి ధవళాంగుడు మెచ్చడిదిర ॥

సం-వ॥ దుశ్శాసనుండు పారిపోయినంత అభిమన్యుండు విజయో
త్సాహంబున తనశిబిరంబునకు వచ్చుచున్నంతలో.

సుభద్ర ఉత్తర ప్రవేశము

సుభద్ర - దరువు

మందరాంగీ సుభద్రనమ్మా - మందయానను మహాశీలనమ్మా ॥మం॥

యింతి యర్జును కాంతానోయమ్మా - కుంతిదేవికి కోడలనమ్మా ॥ సుం ॥ శ్రీరమేశుని చెల్లెలనమ్మా - సారసాక్షీ సచ్చరితనమ్మా ॥ సుం ॥ ధరణి మథురాపుర వాసుదమ్మా - హరియె మమ్మేల కరుణించు నమ్మా ॥ సుం ॥

సు-వ॥ బిడ్డా ఉత్తరా,

ఉ-వ॥ అత్తమ్మా ఏమి సమాచారము.

సు-వ॥ సమాచార మేమున్నదిగాని మాబాబు అభిమన్యుడింత వరకు రాడాయెను.

ఉ-వ॥ అదుగో రానే వచ్చుచున్నారు అబ్బా ఆ గాయములేమి (ఇంతలో అభిమన్యుండరుదెంచి)

అభి-వ॥ తల్లీ నీపాదపద్మములకిదే ప్రణమిల్లువాడను.

సు-వ॥ కుమారా ఆ దుర్మార్గుడగు దుశ్శాసనుడు నిన్నింతగా గాయపరచెనా తండ్రీ.

చం॥ కరుణయొకింత లేక కసు । గందువటంచు దలంచబోక యా
కురుకుల వృక్షకీటకము । క్రూరుడు పాపుడు దుష్టచిత్తుడు
దూరమున నీదుగాత్రమిటు । దూల్చ పడంగను జేసెనక్కటా
మరినిను గన్న విన్నయెడ । మారుతి వానిని గావుబట్టడే ॥

అభి-వ॥ అమ్మా నేనోడిరాలేదు ఆదుర్మార్గుని రణమందు నోడించి వచ్చితిని.

ఉ-వ॥ ప్రాణేశ్వరా రమ్ము నీగాయములకు కట్లుగట్టి సేవ యొన ర్చెదను,

సు-వ॥ ఔను కుమారా రమ్ము (అని శిబిరములోని కేగుదురు)

ధర్మరాజు భీముడు అర్జునుడు
శ్రీకృష్ణుడు ప్రవేశము

ధ॥ నిర్మలాత్ముడను నీతికోవిదుడ - ధర్మరాజ నాముండనురా - దుర్మా
ర్గుల శిక్షించెటివాడను - ధర్మతత్పరుడనువినరా ॥ ని ॥

వ॥ ఒరేఒరే పాండురాజుగారి జ్యేష్ఠకుమారుండను ధర్మాధర్మ విచక్షణుండను ధర్మరాజను నామంబుగలవాడను సారథీ గుణ వారథీ.

భీ॥ భీమసేనుడను వినరా నేరిపు - భీకరుడను సుగుణాకరుడా - యీమహిలో నానామమువిన్నను - భూమియుగడగడ వడకునురా ॥భీ॥

వ॥ ఒరేఒరే పాండుభూపాలుని ద్వితీయాత్మజుండ నగు నన్ను భీమసేనుండని యందురు వింటివా.

అర్జు॥ విజయుడ సంగరవిజయుడరా నే - భుజవిక్రమ సాంద్రుడగనరా - భుజగభూషణుని సంగరమందున పాలుపొందగ నోడించితిరా ॥వి॥

వ॥ ఒరేఒరే పాండునరేంద్రుని తృతీయకుమారుండనగు నన్నర్జునుండని యందురు దూతా వినయవిఖ్యాత.

కృష్ణు॥ శ్రీరుక్మిణి ప్రియ వల్లభుడను నే - శ్రీకృష్ణుండను వాడనురా - ధారుణి శ్రీమథురాపురివాసుల - దప్పక సంరక్షించెదరా ॥

వ॥ ద్వారకాధీశుండను దేవకీవసుదేవుల కుమారుండను రుక్మిణీ సత్యభామాద్యష్ట భార్యాలోలుండను మన్నామంబు శ్రీకృష్ణుండని యందురు ద్వారకా వినువేసారకా.

వాదం - దర్వు

అర్జు॥ బావాసంశప్తకులను - బారదోలవలయురమ్మా ॥బా॥
తీవరంబుగానుయిపుడు - తేరునుయిటు గొనియుతెమ్మా ॥తే॥

వ॥ బావా శ్రీకృష్ణా మనము సంశప్తకుల నురుమాడుటకై బోవలయును తేరును సిద్ధపరచుకొనిరమ్మా.

కృ॥ అటులే నే తేరునిపుడు - నిటుదెత్తును నోవిజయా ॥ యి ॥
పటుతరగతి సంశప్తక - బలములతో పోరుజేయా ॥ బ ॥

వ॥ అర్జునా నీవన్నంతమాత్రమున రథమును సిద్ధపరచుకొని తెచ్చియున్నవాడను చూడుము.

భీ॥ అనుజనీసహాయముగను - జనుదెంచెద నేనుగూడ ॥ జ ॥
ఘనముగసంశప్తకులను - దునిమాడెదగదతోడ ॥ దు ॥

వ॥ అనుజా అర్జునా నేనుగూడ మీతో సరుదెంచి ఆ సంశప్తకు
లను రూపుమాపెదను.

అర్జు॥ అటులైనను మంచిదెయిక – నాలస్యంబదియేలను ॥ అ ॥
ధరణిమశురబాడవారి – హాదయే బ్రోచును మనలను ॥ హా ॥

వ॥ అన్నయ్యా అటులైన ఆలస్యంబెందులకు (అని ధర్మరాజుం
జూచి) అన్నా మాకాజ్ఞనొసంగుము అరివీరుల జయించి
వచ్చెదము.

ధ–వ॥ త్వరలో విజయమును గాంచిరండు (అనిన వారు వెడలి
పోవుదురు నంత)

దుర్యోధన దుశ్శాసన కర్ణ సైంధవ
శకుని ద్రోణాచార్యులు ప్రవేశము.

ద్రో–వ॥ కురుకులవతంసా చూచితివా దీనిని పద్మవ్యూహ మని
యెదరు. దీనిని భేదించుట ఆయర్జునునికిదప్ప నితరులవల్లగాదు. ఇందులో
జిక్కుకొనినవాడు తిరిగిపోజాలడు.

దు–వ॥ ఆచార్యా నీ యీ వ్యూహారచన మహాద్భుతకరముగా
దోచుచున్నది. ఎవరెవరిని యెక్కడెక్కడ నియమించెదరో అట్లు నియ
మింపుడు.

వాదం – దర్వు

ద్రో॥ మొనలయందు జూడసూది – మొననైననుజొరకుండగ ॥
మనదళముల నుంచవలయు – మహారాజా వినుడిబాగ ॥ మొ॥

వ॥ మహారాజా యీ వ్యూహముఖంబున మన సైనికదళమును
దట్టముగా సూదిమొనగూడ జొరకుండు నటుల నుంచ
వలయును.

దుర్యో॥ మీరుదెలిపియున్నట్టుల – భూరిగమన సైన్యంబును ॥భూ॥
ఆరూఢిగ నిలిపెదాను – యాచార్యా నుడువుడికను ॥మీ॥

వ॥ గురువర్యా అటులేగావించితిని గాని యింకా మన యోధా

గొసరు లెవరెవ రెచ్చు టెచ్చుట నుండవలయు నో తెల్పుడు.

ద్రో॥ తూర్పు దెసను గాచుకోని - దుశ్శాసను డుండవలెను ॥ దు ॥
ఓర్పింతయు లేకుండను - వైరుల దునుమాడవలెను ॥తూ॥
వ॥ దుశ్శాసనా నీసైన్యయుక్తముగా పూర్వదిశ మొనపై నిలిచి యుండి వైరివీరుల జెండాడుము.

దుశ్శా॥ సరుసరె మీ యాజ్ఞను - సారంబే వర్తించెద ॥సా॥
గురుతరబల శౌర్యంబున - నరివీరుల చెండాడెద ॥ స ॥
వ॥ ఆచార్యా మీ యాజ్ఞానుసారం బటులే వర్తించెద.

ద్రో॥ ధీరతో శకునీ పశ్చిమ - దిశకీవును కాపుండియు ॥ ది ॥
బీరము జెడకను వైరుల - బింకంబుల నణచవలయు ॥ ధీ ॥
వ॥ శకునీ నీవు పశ్చిమదిశ మొనను గాపాడవలయును.

శ॥ అటులేగా పాడువాడ - యతిశౌర్యంబున నేనూ ॥ య ॥
పటుతరముగ వైరులాను - బట్టి నేల గూల్చెదాను ॥అ॥
వ॥ స్వామీ మీ యాజ్ఞానుసారంబుగా మెదలెదను.

ద్రో॥ వొప్పుగాను కర్ణాసీ - వుత్తరదిశ నుండుమయ్యా ॥ ఉ ॥
తప్పకుండ పగవారిని - ధ్వంసము గావించుమయ్యా ॥ వొ ॥
వ॥ కర్ణా నీ వుత్తర దిశను గాపాడుచుండుము.

క॥ నేనుండెడుదిశకు రిపులు - రానేరారయ్యా వినుడు ॥ రా॥
యేనాటికి మీమదిలో - నేమాత్రము భయపడకుడు ॥ నే ॥
వ॥ ధనురాచార్యా మీరన్నటులే యుండువాడను.

ద్రో॥ కురునాథా దక్షిణదిశ - కొప్పుగనీవుండుమయ్యా ॥ నొ ॥
మరివినునే వ్యూహంబుకు - మధ్యనకాపుందునయ్యా ॥ కు ॥
వ॥ సుయోధనా నీవు దక్షిణదిశ మొనయందుండుము నేను వ్యూహమధ్యంబున నుండువాడను.

దుర్యో॥ ఆచార్యా మీయొక్క - ధీ చతురత వర్ణింపగ ॥ధీ॥
యా చంద్రమౌళికైన - యలవిగాదునిక్కంబుగ ॥ ఆ ॥

వ॥ స్వామీ మీయొక్క వ్యూహరచన కెంతయును సంతోషించితిని. ఇంక ఆలస్యమెందులకు మన మన శంఖంబులను పూరింతము (అని యొక్కపెట్టున తమతమ శంఖములను పూరింతురు, అది విని ధర్మరాజు)

ధ-వ॥ సారధీ ఆ శంఖనాదంబులను వింటివిగదా. రథమాయత్త పరచుకొని శీఘ్రముగా రమ్ము.

సా-వ॥ మహారాజా రథమెల్లప్పుడును సిద్ధముగానే యుండును తా మధిరోహించుటే ఆలస్యము.

ధ-వ॥ సరే అటులైన పద (అని ధర్మరాజు రథంబుపై గూర్చుండి నారీ టంకారముం జేయును)

ధర్మ — దర్వు

భూరివిక్రమము బొలుపొందంగను - నారీ టంకారముగావించి - వ్యూహముఖంబున నున్నవారలను - సాహసంబుతో చావగమోదితి - అదుగదుగో యీకౌరవసైన్యము - అక్కడిక్కడను బారగజొచ్చిరి - ధనురాచార్యుని యెదిరించితినీ - మనసులో నమస్కార మొనర్చితి ॥
రామారామా రఘుకులసోమా - ఆహారామా అయోధ్యరామ - జయజయరామ జానకిరామా ॥

సం-వ॥ అని యిటులనుచున్నంతలో దుర్యోధనుం డరుదెంచి యేమనుచున్నాడన.

దు-వ॥ అన్నా యమనందనా ఇంచుక యుద్ధమును మాని నే వచించు రెండుమాటలను విందువా.

ధ-వ॥ దుర్యోధనా అదేదో చెప్పుము.

వాదం - దర్వు

దు॥ జీవహింసయనగభీతి - జెందు వాడవన్నయ్యా ॥ జెం ॥
యీవిధి యుద్ధంబుజేయు - టొందుకువో అన్నయ్యా ॥ యొం॥

వ॥ అన్నా ప్రాణహింసయనిన సహింపనివాడవగు నీవీ యుద్ధమేల దలపెట్టితివి యిందువల్ల నెందరిప్రాణములు బోవుచున్నవో చూడుము.

ధ॥ తప్పులేదు సంధికి నీ - వొప్పకుంటి వెందుకూను ॥వొ॥
యిప్పటికై దూళ్ళ మాకు - నిచ్చియున్న మంచిదాను ॥యి॥

వ॥ ముందే జెప్పియుంటిమిగదా యిప్పటికైన సంధి కోడంబడి మాకై దూళ్ళనిచ్చిన చాలును.

దు॥ తోచకుండెనామదిలో - దోచినమాటన్నయ్యా ॥తో॥
యాచకులట్లడుగను మరి - యాదగాదు అన్నయ్యా॥

వ॥ అన్నా నీవు నామదిలోని మాట గ్రహించక అట్లనుచుంటివి. మీరు సర్వరాజ్య మేలువారలయ్యుండికూడ యాచకులవలె నై దూళ్ళనిమ్మని నన్నడుగుట మీకు మరియాదగునా.

ధ॥ అటులైనను నీమదిగల - యట్టిమాట దెల్పుమయ్య ॥అ॥
యెటులైనను యర్ధరాజ్య - మిచ్చెదనని బల్కుమయ్య ॥యి॥

వ॥ సరే దుర్యోధనా అటులే నీకున్నచో మాయర్ధరాజ్యము మాకిచ్చి నలువురిలో ఔననిపించుకొనుము.

దు॥ జూదములో సర్వమ్మును - మోదముతో గెల్చికొంటి॥
యేదియింక మీభాగం - బేకనుండె దెల్పుమంటి ॥యే॥

వ॥ జూదములో మీరాజ్యభాగము నోడిపోయితివిగదా మళ్ళి భాగమిమ్మనుట మరియాదగునా.

ధ॥ వనవాసము యజ్ఞాత - వాసము గడిపితిమి మేము ॥వా॥
అనుకున్నట్టుల మాదు - యర్ధరాజ్యమడిగెదాము ॥అ॥

వ॥ అనుకున్న ప్రకారముగా మేము పన్నెండేండ్లు వనవాసము ఒక యేడజ్ఞాతవాసము గడిపితిమి. ఇక మాభాగము మాకు బంచియిమ్మనుటలో తప్పేమి.

దు॥ సగము రాజ్యమేలనీకు - సర్వము లభియించుమాట ॥స॥
సుగుణాత్మ చెప్పెదాను - జూడుమింక మది తేటా ॥జూ॥
వ॥ అన్నా యీరాజ్యమును మేమైనా పాలించవలెను లేదా మీరైనా పాలించవలెనుగాని పంచుకొనుటకు నాకిష్టములేదు యిందుకొక యుపాయమును చెప్పెదను విందువా.

ధ॥ వినునట్టిదైయైన యెడల - విందునేనుకాదననూ ॥విం॥
వినగూడనిమాటయైన - విననొల్లను యెవరన్నను ॥వి॥
వ॥ వినదగిన మాటైనచో తప్పక వినియెదను కాని వినగూడనిదైనచో యెవ్వరుజెప్పినను వినను.

దు॥ మళ్ళి ఒక్కసారిజూద - మాడియు మీవిభవమెల్ల ॥ఆ॥
యెల్లజనులు యాననంగ - గెలుచుకొమ్ము నల్లశిల్ల ॥గె॥
వ॥ అన్నా మళ్ళి ఒక్కసారి మాతో జూదమాడి మీవైభవం బెల్ల గెల్చుకొనగూడదా.

ధ॥ యింకనన్ను మోసగించ - యెత్తువేసియుంటివౌర ॥యె॥
మంకువాడ మశురబాద - మహాదేవుడు మెచ్చునటర ॥మ॥

వ॥ ఒరే ఎంతటి యెత్తువేసితివిరా మీ మామయగు శకుని మాయాజూదంబున మమ్మింతకు దెచ్చినది నేనింక మరచి పోలేదు పూరక యర్ధరాజ్యమిచ్చినచో యూరకుందుము లేనిచో యుద్ధమునమిమ్మందర వధించి గైకొందుము వింటివా.

దు-వ॥ అర్ధరాజ్యముగాదు మీకొక చిల్లపెంకైనను యివ్వను.
ధ-వ॥ ఇవ్వకున్న మీకర్మము మీరు గుడిచెదగు.
దుశ్శా-వ॥ ఆ ఏమంటివి.

గీ॥ చాలునోర్మూయునీకింక । చావుమూడె
కర్ణు॥ శరణటంచు సుయోధన । చక్రివర్తి
సైం॥ పదములను వ్రాలియున్నచో । బ్రదికెదీవు
శకు॥ యట్లుగాదేని యమలోక । మంపువాడ ॥

ధ - వ॥ ఓరే దుష్టచతుష్టయులారా మిమ్మిప్పు డేమిజేసెదనో చూడుడు (అని ధనుష్టంకారమును గావించి)

ధర్మ - దర్వు

ఓరీ దుష్టచతుష్టయులారా । రారండికమీరు రయమొనరించెద । శరమునువింటను సంధించితిరా । వర్షముఁరీతిగ గురిపించెదరా । నలువురు గాదుర నాల్గువేలయిన । నలిచివేతురా నల్లులరీతిగ ॥ రామారామా రఘుకుఁసోమా ॥

సం-వ॥ ఇట్లుండ నక్కడ శిబిరములో అభిమన్యుడు పవళించి యుండ ఉత్తర సేవజేయుచుండును.

ఉ-వ॥ మనోహరా మీావాఁటిలో నిపుడెట్లుండెను. ఇంకా గాయములు పచ్చిగానే యున్నవికదా. నిద్రనైన పట్టుటలేదుగదా.

అ-వ॥ పిచ్చిదానా. ఇది నిద్దురపట్టు సమయమా.

గీ॥ పరులు మనయొక్క రాజ్యసం । పదలనెల్ల
బలిమి హరియించి యిక్కట్ల । పాలుజేసి
సమరమందున మమ్మల । జంపబూన
నిద్ర నాకెట్లువచ్చునో । నీలవేణి ॥

వ॥ అదియునుంగాక మిత్రరాజు లెందరో ప్రాణములయందలి ఆశను విడనాడి మనపక్షమై పోరాడుచుండ వీరమాతపుత్రుండనగు నేను యుద్ధమునకేగక నింటబడియున్న నాకు నిద్రవచ్చునా నీవే చెప్పుము.

ఉ-వ॥ ఔనుగాని గాయములు మానవలయునుగదా.

అ-వ॥ నిన్నుజూచుచున్నంతలో నీమృదు మధురవాక్కు లాలించి నంతలో నాబాధ శమించినది.

వాదం - దర్వు

అ॥ సారసనయనీ । యో । చారుగాత్రి నామనోహరి ॥సా॥ శూరుడనై

యుండినిండు | చూలాలివి నీమదిగల | కోరికలను దీర్చకున్న |
కోరగాని వాడనైతి ॥సా॥

వ॥ మనోహరీ నిండు చూలాలివగు నీకెన్నో మేము జేయవలసి యుండెను. ఇందులకేమి సేయుదును.

ఈ॥ చిత్తజరూపా | యిటుచింతించుట పాటిగాదు ॥ చి ॥ అత్తమ్మయు యిటులెప్పుడు యనుచుండును నాతోడను | యెత్తెరగున జరుగవలెనో | నత్తెరగున జరుగుచుండు ॥చి॥

వ॥ ప్రాణేశ్వరా మాఅత్తమ్మవలె మీకుగూడ బిచ్చి పట్టినట్లుగా దోచుచున్నది. యెప్పుడుజూచినా యిదేమాట.

అ॥ ముద్దియ వినవే | నా | వద్దికియిటుజేరరావె ॥ ము ॥ ముద్దొకటిచ్చి యునునాకు మురిపెంబును జేకూర్చుము | వద్దనియనబోకు నేను వదలజాల సుగుణశీల ॥ము॥

వ॥ సఖీమణీ నాకొక ముద్దివ్వవా.

ఈ॥ మానవనాథా |యెవ| రైనవిన్న నేమందురు ॥మా॥ కాని నిన్నటిరేయి నొక్కకలగంటిని యదివదలంప | మానసంబులోనను భయమందు చున్నదాన స్వామి ॥మా॥

వ॥ ప్రాణేశ్వరా నిన్నటిరేయి నేనొక పాడుకలగంటిని అది జ్ఞాపకమునకు వచ్చినపుడెల్ల నాకు భయమగుచుండెను.

అ॥ కలనిజమగునా | వో | లలనాయేనాటికైన ॥క॥ కలలో దోచినవస్తువ కనుపడునా తెలివొందియు | దిలకించిన సర్వము నిష్ఫలమంచును దోచుగాదె ॥క॥

వ॥ వెర్రిదానా కలనిజమగునా నీవేల భీతిజెందెదవు.

ఈ॥ జీవితేశ్వరా | నా | భావమిపుడు కుదుటపడెను ॥ జీ ॥ పావనాంగ నీవుండగ | భయమదేల నామదికిని | కేవలముగ మశురబాద | భావజారి కృపయెటులో ॥జీ॥

వ॥ ప్రాణేశ్వరా అదిగ రేగాని యెవరో వచ్చుచున్నటుల దోచు చున్నది. (అనునంతలో సుభద్ర ప్రవేశించి)

సు-వ॥ బాబూ బాబూ వింటివా యీ విపరీతము.

అ-వ॥ అమ్మా యేమిసమాచారము. ఎందుకట్లు అదరిపడుచుంటివి.

సు-గీ॥ ఉట్టి కౌరవుల్ పద్మవ్యూ । హంబుబన్ని
యక్కటా నీదుపెదతండ్రి । నొక్కరున్ని
చుట్టుముట్టియు బందిగా । బట్టుకొనియు
నున్నవారట నెటుదోచ । కుండె తండ్రి ॥

వ॥ వింటివా యాకౌరవాధములు మీపెదనాన్నగారిని ఒంటిగా జిక్కించుకొని యుండిరట మీనాన్నగారేమో సంశప్తకులపై యుద్ధమునకు వెడలియుండిరి యిపుడేమిజేయవలెనో తోచకుండెను.

అ-వ॥ ఆ- ఆదుర్మార్గు లెంతపని గావించిరి, అమ్మా ఆ ధనుర్బాణంబుల నిటుదెమ్మా.

గీ॥ త్వరగ నేబోయి కౌరవా । ధముల నెల్ల
వొక్కరొక్కరి శిరముల । వ్రక్కలించి
కీర్తిశేఖరుడౌ సమ । వర్తిసుతుని
గొనియువచ్చెద సెలవిమ్మ । జనని నీవు ॥

వ॥ తల్లీ నేనిప్పుడేపోయి యాపద్మవ్యూహమును భేదించి మాపెద తండ్రిగారికే యపాయంబు గలుగకుండ దోడుకొని వచ్చెదను సెల వొసంగుము.

సు-వ॥ అయ్యో తండ్రీ నీగాయము లింకను మానుముఖము పట్ట కుండెను. ఇట్లుండ మళ్ళి యిప్పుడే యుద్ధమునకు బొమ్మని యెట్లు బల్క నోపుదును.

గీ॥ త్వరగ నెవరైన నేగి నీతండ్రితోడ । నైన యావాయు సుతుతోడనైన జెప్పి । యున్నమేలౌను గదర నాయన్ననిన్ను । యెట్లుదోలుదు కటకటాయేమిసేతు॥

వ॥ కుమారా ఎవ్వరైన త్వరితగతినేగి యీవార్త మీనాన్నగారి

కైన మీపెదనాన్నగారికైన విన్నవించినచో యెంత మేలగును. అయ్యో ఏమిసేయుదును. (అని యిటులను చున్నంతలో)

ద్రౌపదీ దేవి ప్రవేశం

దరువు॥ దృపదాత్మజనమ్మా । నేనూ । ద్రౌపదినే కొమ్మా । కపటమెరుంగని పాండవేయులకు కాంతను నేనమ్మా వినుమా ॥ద్రు॥ సరసిజాక్షినమ్మా । సద్గుణ । భరితను నేనమ్మా । ధరమఃశురాపురి ధాముడైన యా । హరునిగొల్తునమ్మా వినుమా ॥ దృ ॥

వ॥ సుభద్రా సుభద్రా ఎక్కడుంటివే.

సు-వ॥ అక్కా యిక్కడనే యున్న దమ్మా. ఆహా యిదేమి వీరనారీవేషముతో ధనుర్బాణములం దాల్చివచ్చితి వెందులకు.

ద్రౌ-వ॥ అదంత విచారించునంతటి యవకాశము లేదు.

వాదం — దరువు

ద్రౌ॥ లెమ్ము సుభద్రా । రా । రమ్మాకూర్చుంటివేల ॥ లె ॥ కొమ్ము ధనుర్బాణములను । కురువీరులతోడను యు । ద్ధమ్ముజేసి వారి యొక్క దుమ్ముదులిపి వచ్చెదామూ ॥ర॥

వ॥ సుభద్రా పద్మవ్యూహంబున మీబావగారు జిక్కవడి యుండిరట మనముబోయి యాకౌరవులను జయించి వారిని విడిపించుకొని వచ్చెదము రమ్మా.

సు॥ అక్కరో వినవే । మన । మాడువార మగుటచేత ॥అ॥ కక్కసముగ కౌరవులతో కదనమెట్లుజేయుగలము । యెక్కడదోచదు నాకిక । నేమిసేయుదానసమ్మ ॥అ॥

వ॥ అక్కా కౌరవులను మనమెదిరించగలమా. అదిగాక యాపద్మవ్యూహమును భేదించగలమా నాకెక్కడ దోచకుండెనుగదా.

ద్రౌ॥ పిరికిదానవా । యా । హరికిని చెల్లెలవుగావ ॥పి॥ అరదము నడి

పింతు నేను । శరములఁ గైకొనియు నీవు । దురమందున వైరుల
యమపురికినంపి వత్తు మిపుడె ॥పి॥

వ॥ సుభద్రా ఏల యిట్లు పిరికిదానివలె మాట్లాడుచుంటివి.

గీ॥ గర్భవతివయ్యి నీవున్న । కాలమందు
పద్మవ్యూహంబుజూడగా । భ్రాంతిగొనగ
హరియుజూపింప జూడవే । యదియునీవు
మరచిపోతివ యావ్యూహ । మర్మమెల్ల॥

వ॥ నీవు గర్భవతివిగా నున్నపుడు నీవు పద్మవ్యూహంబు జూడం గోరిన శ్రీకృష్ణుండు వెంటనే నిన్ను ద్వారకకు గొనిపోయి అచ్చట తమసైన్యమును పద్మవ్యూహముగా నిలిపి దానిని భేదించు క్రమమును నీతో జెప్పచుండెనంటివి అట్టిమాట నప్పడే మరచితివా రమ్ము నేను రథంబుదోలెదను నీవా కౌరవులను చెండాడుము. ఔనుకాని మాటల సందడిలో బాబు నే మరచితిపోతిని (అని అభిమన్యుని జూచి) కుమారా నీగాయములు మానెనా ఏదీ నీచేయింజూపుము.

అ॥ అమ్మమాటకూ । పె । ద్దమ్మా మసివెరువవలదు ॥అ॥ నమ్మతి దీవిం చియు సెలవిమ్మయిట్టి తత్‌క్షణమున । నమ్మము యాకౌరవులను నాశనమొనరించివత్తు ॥అ॥

వ॥ పెద్దమ్మా నాకిప్పుడే దీవించి సెలవొసంగుము యా కౌరవాధ ములను గడ్డిగరిపించివచ్చెదను.

ద్రౌ॥ వలదుకుమారా । ఏో । వలదునిపుడు యనిసేయఁగ ॥వ॥ బలిమి కిటుల నాజ్ఞనొసగి । బంపుదునెటువలెనిన్నిక । ఖలుడగు ద్రోణా చార్యుడు । గావించెను యింతటిపని ॥వ॥

వ॥ కుమారా నిన్ను బంపుటకిది సమయముగాదు యూరకుండుము.

అ॥ జననిరో వినవే । యిటు । లనకను నాకాజ్ఞనిమ్మ ॥ జ ॥ ధనురా చార్యుని దుర్యోధనుని దుస్ససేనునినే । దునుమాడియు పెదతండ్రిని దోడుకొనియు వచ్చెదాను ॥జ॥

వ॥ పెద్దమ్మా నీవేల భయపడుచుంటివో కాని తెలియజాల కున్నాడను.

గీ॥ ప్రేమతో నాకు మామయొక్క । పెద్దమామ
గరపియున్న గదాయుద్ధ । కౌశలంబు
శౌరియొసగిన దివ్యాస్త్ర । శస్త్రపటిమ
జూపు సమయమువచ్చె న । న్నాపకమ్మ.

వ॥ తల్లీ త్వరగా నాకు సెలవొసంగుము. దీవించుము.

ద్రౌ॥ యెటుదోచదుగా । నే । నేమనిపొమ్మందునిన్ను ॥ యె॥ కటకట పడజేసెను మనకర్మమేమొ తెలియజాల । పటుతరమగు మశూర బాధ । పార్వతీశుడే గలడిక ॥యె॥

వ॥ తండ్రీ యిపు డేమనవలెనో తోచకున్నది.

సు–వ॥ అక్కా చింతిల్లకుము నీవాజ్ఞనివ్వకున్న నేనిచ్చుచుంటిని. కుమారా యిదో యీ ఖడ్గకవచంబులం దాల్చి అరివీరులం జయించిరమ్ము.

అ–వ॥ ధన్యుడను. (అని ద్రౌపదీ సుభద్రల పాదంబులకు మొక్కి భద్రా రథంబును దీసికొనిరమ్ము అనిన సారథి రథముంగొని తెచ్చిన నెక్కి వచ్చుచున్నంతలో)

ఘటోత్కచుండు ప్రవేశము

దరు॥ దండిబలుడనే ఘటోత్క । చుండనువాడను వినరా । కొండలనైనను నాదుకొనగోటను జిమ్మెదరా॥దం॥ గదచేకొని నిలచినన । గనజాలం డెవ్వడురా । కదనమందురిపులబట్టి । ఖండించెటివాడనురా ॥దం॥ జనకుడు భీముండునాదు । జనని హిడింబియు వినరా । యనవరతము మశూరబాధ । యభవుని స్మరియించెదరా ॥దం॥

మాటలు॥ ఒరేబ రే అరివీరభయంకరుండను అబ్ధిగంభీరుండను భీమ సేనుని పుత్రుండనగు నన్ను ఘటోత్కచుండని యందురు వారీ వినుకోరి.

గీ॥ కమలవ్యూహంబు బన్నియు । కౌరవులును
వొంటివాడుగ ధర్మజు । డుండజూచి

పట్టియుండిరటంచు యి । ప్పట్లనేను
వింటివారిని విడిపింప । వెడలుచుంటి ॥

వ॥ మా పెదనాన్నగారగు ధర్మరాజులవారిని ఆ పాపాత్ములగు కౌరవులు పద్మవ్యూహంబున జిక్కించుకొనిరనివినియుంటిని కావున నేనిప్పు డేపోయి వారిని విడిపించుకొనివచ్చెదను. (అని వెడలివచ్చుచున్నంతలో)

అభి — దరువు

జొచ్చితినే నీపద్మవ్యూహమును। విచ్ఛిన్నముగావించెదచూడుము। ధనురాచార్యుని దండలువిరచెద । ఘనముగకర్ణుని కంఠముగోసెద । దుర్యోధనుని తొడలువిరచెదా । దుశ్శాసనునీ దుఃఖితుజేసెద । శకుని బలంబును చూరబుచ్చెదా । సైంధవు నిప్పుడె జంపివైచెదను ॥ రామా రామా ॥

సం-వ॥ అని అభిమన్యుండు మహోర్భాటంబుగా వచ్చుచున్నంతలో కౌరవయోధులు చుట్టుముట్టడించినం జూచి,

వాదం — దరువు

అ॥ నిలువుడినిలువుడి మిమ్ముల । నిప్పుడె వధియించెదాను । తొలుగకడీ, నాశరముల । తూట్లుపడగ వైచెదాను ॥ని॥
వ॥ కౌరవాధములారా నిలువుడు మిమ్మిప్పుడేమి గావించెదనో చూడుడు.

దుర్యో॥ పోరడ పోపోరమాతో । బోరజాలవెంతకైన । మారణమాదువు నేడు । మాచేతను నిజముగాన ॥పో॥
వ॥ ఒరే బాలకా అభిమన్యా నేడు నీయాయువు మూడుటచే నిటకరుదెంచితివి బ్రతుకభ్రాంతియున్న తొలగిపొమ్ము.

అ॥ పాపాత్మా నీవెంతటి । బలవంతుడ వౌరనిన్ను । రూపుమాపుటకై వచ్చితి । కాపాడుకో నీశిరమును ॥పా॥
వ॥ ఒరే పాపాత్మా యిదో నాశరంబుచే నీశిరంబు డుల్లవేయు

చుంటిని చూడుము. (అని శరంబును విడచిన దుర్యోధనుండు దానిం దప్పింకొనును.)

దో॥ పిల్లడవురనీవు యింక । విల్లమ్ముల బట్టలేవు । బల్లిదులము మము గెల్వగ । వల్లగాదు తెలియలేవు ॥ పి ॥

వ॥ ఒరే అభిమన్యా నీవింక బాలుడవు శరప్రయోగంబుల పద్ధతి నెరుంగవు వెడలిపొమ్ము.

అ॥ వృద్ధబ్రాహ్మణుండనీకు । బుద్ధిలేదు యించుకైన । యుద్ధమందు నిను గూల్చ ప్ర । సిద్ధివడతునెంతకైన ॥వృ॥

వ॥ ఛీ నీవు బ్రాహ్మణుడవుకావు చండాలుడవు కూడుగుడ్డ కాన పడినగుణహీనుండవు నీవనగా నాకొక లెక్కగాదు యిదో నా బాణంబులయొక్క రుచిం జూడుము. (అని బాణంబుల ప్రయోగించును)

కర్ణు॥ ఎంతవాడవొరనీదు । వంతుబాపెదను చూడు । రంతులెల్లమానుమురా । రయమైపొయ్యెదవు నేడు ॥ఎం॥

వ॥ ఒరే బాలుడా నీవెవరిమెదుట యుద్ధమునకై నిలచితివో తెలిసికొంటివా.

అ॥ తెలియకున్న వాడగాను । తెలివిహీనసూతపుత్ర । ఖలుడానిను(దుంచి నేను । గనెదకీర్తి సర్వత్ర ॥ తె॥

వ॥ ఒరే సూతపుత్రా నేనంతిమాత్రము దెలిసికొనకపోవుటకు నీ యంతటి తెలిః హీనుడనుగాదు. (యిదో నాభల్ల బాణంబును వైచితిని తప్పించుకొనుము అని తనభల్లంబున విసరిన కర్ణుండద్దానిని దప్పించుకొనును ఇంతలో)

సైం॥ బాలుండవు నీవటంచు । దూలించ పాపమంచు । యీలాగున యూర్కుంటిమి । యిదుగో నాబలముగాంచు ॥బా॥

వ॥ ఒరే యింతవరకు నిన్ను బాలుండని యూరకుంటిమిగాని యిక యూరకుండము యిదో నా ఘోరాస్త్రంబును వైచుచుంటిని తాళుకొనుము.

అ॥ చిక్కితివిర నాచేతను । యెక్కడికేగెదవింకను । దక్కవురా మశుర బాధ । ధవళాంగుని దఃఖ వుమికను ॥చి॥

వ॥ ఒరే నీచా యిదో నాగదాయుధంబున నీశిరంబును శకలీభూతంబుల గావింతును చూడుము (అని యిటు లనుచున్నంతలో నొకప్రక్కన ఘటోత్కచుండు ప్రవేశించి)

ఘటో - దర్వు

అహోహో నేనిదె అసురమాయచే - అంబరవీధికి యరిగియుంటిని - కౌరవబలమును కన్నులజూచితి - గాలిదుమారము గప్పివైచితిని - మధ్యభాగమున మాపెదతండ్రిని - గాచుకనున్నరు నీచాధములును - రివ్వునవ్రాలితి ధర్మరాజుకడ - రెండుచేతులను దండముబెట్టితి - భుజవిక్రమమున లేవనెత్తితిని - భుజముపైనిడుక బొబ్బబెట్టితిని - రివ్వున మీదికి యెగిరితినిదె గో॥ రామారామా ॥

సం-వ॥ అని ఘటోత్కచుండు కౌరవులెల్లరు జూచుచుండగా ధర్మరాజును లేవనెత్తుకొని పైకెగసిపోవుచుండుటం గాంచి కౌరవయోధులు చెక్కిన విగ్రహములవలె నిశ్చేష్టితులై చూచుచుండుటయు అభిమన్యుండా వింతంజూచి తనమదిలో నేమనుకొనుచున్నాడన.

అ- గీ॥ యురుబలుడు నాదుయన్న ఘ । టోత్కచుండు
బుద్ధికుశలతతోడ మా । పెద్దతండ్రి
నెత్తుకొనిపోయె మేలంచు । నెంచినేను
వీరినెల్లను హతమార్తు । విడువకుండ ॥

వ॥ అహో మాపెదనాన్నగారిని మాఅన్నయగు ఘటోత్కచుండు సురక్షితముగా నెత్తుకపోయెను యిక నాకేమిభయము యీదుర్మార్గుల నందరిని క్షణములో చెండాడి వెడలిపోయెదగాక. (అని ప్రకాశముగా) ఒరే దుర్మార్గులారా (అని గదను రెండుచేతులతో ద్రిప్పుచు)

అభి—వృత్తము

రండురండు దుర్మార్గులారమీ । రణకౌశలమును జూపుడిక

దండిగదచె మీమస్తకములనే । ధరడొల్లంగను చేతునికన్
పుండరీకమును యెదురింపంగను । బోలగజాలున హరిణంబుల్
ఖండఖండలుగ జెండుదుబుమ్మల । గన్గొన దేవతగణమెల్లన్॥

వ॥ ఓరీ కౌరవాధములారా మిమ్మిప్పు డేమిజేసెదనో చూడుడు (అని తనగదం దిప్పుచు అభిమన్యుండు వీరవిహారము జేయుచున్నంతలో ద్రోణాచార్యు డడిగని తనవారితో నేమనుచున్నాడన)

ద్రో-గీ॥ బాలుడాకాడు వీడును । ప్రళయకాల
రుద్రునిగ దోచుచుండెను । రూఢిగాను
వీనిని జయించ మనలోనె । వ్వానికైన
వలనుపడకుండె నొకమాట । దెలుపువాడ.

వ॥ కర్ణాది వీరులారా వీడు బాలుడుగాడు మనపాలిటి కాలుడయ్యెను కావున మనమందర మేకమై వీని విల్లువిరచి విరథుంజేసి చంపిన గాని జయించలేము.

దు-వ॥ ఔను అటులే జేయుదము (అని యంద రొక్కపెట్టున బాణప్రయోగంబులం జేసిన అభిమన్యుండు మహాకోపంబున)

అభి — దర్వు.

ఒక్కపెట్టునను మీరందరునూ - కుక్కలవలె నెగబడ జొచ్చితిరా - వొక్కరొక్కరిని వధజేయుదురా - నిక్కంబిదియిట నిలచుండుడిరా - గదాదండమును చేతగొంటిరా - మదపుటేనుగుల మర్దించితిరా ॥రామారామా॥

వ॥ హా పరమేశ్వరా అని అభిమన్యుడు క్రిందబడుటం జూచి సైంధవుడు.

సైం-గీ॥ నాసుతుని జంపినట్టియా నరునిసుతుడు । వీని ప్రాణంబులతోనింక విడువరాదు । వంతమీరదేర్పుకొందు నా కుంతమునను । బొడచి చంపెద ప్రాణంబు బోవునటుల ॥

వ॥ నాకుమారుని జంపి నాకు దుఃఖంబుగూర్చిన యాదురాత్ముం

డగు అర్జునుని కుమారుడగు నీసిం జంపినగాని నా దుఃఖము జల్లారదు (అని రక్తసిక్తాంగుడై పడియున్న అభిమన్యుని తన కుంతముతో బొడచి కాలుతో దన్ని పారిపోవును) ఇట్లుండ ఘటోత్కచుండు ధర్మరాజును సురక్షితముగా తమ శిబిరముంజేర్చి ద్రౌపదీ సుభద్ర లున్న చోటికేగి యేమనుచున్నాడన.

ఘు-వ॥ తల్లులారా మీపాదపద్మంబుల కిదే ప్రణామంబులాచరించువాడను.

ద్రౌ-వ॥ కుమారా ఘటోత్కచా దీర్ఘాయుష్మంతుడవై వర్ధిల్లుము. కాని యెక్కడినుండి నీరాక.

ఘు-వ॥ రణాంగనమునుండి మా పెదనాయినగారిని యెత్తుకొని వచ్చితిని కాని తమ్ముడేడి.

సు-వ॥ వలదన్నను వినక పద్మవ్యూహంబును భేదించి పెదతండ్రిని విడిపించుకొని పచ్చెదనని పోయియుండెను.

ఘు-వ॥ వెంట నెవరైన యుండిరా.

ద్రౌ-వ॥ లేదు ఒక్కడే పోయియుండెను.

ఘు-వ॥ అయ్యో ఎంతమోసము (అని గదంగైకొని వెంటనే నట నుండి బైలుదేరివచ్చి అభిమన్యుండు మరణించిబడియుండుటం జూచి హా తమ్ముడా అభిమన్యా.

ఘట[6] — దర్వు

తమ్మయ్యా అభిమన్యా తమ్మా వ్యూహమున ప్రా - ణమ్మూల విడచితివా - అమ్మాలు యీమాట నాలకించినచో జీ - వమ్మూలు నిలువాగలవా ॥త॥ వీరాధివీరూడ ధీరులిందరునుండ - యీరీతిమరణింప నేలవ్రాసెనొ బ్రహ్మ ॥త॥ అనుజా యీమాట నీజనకుండు వినియున్న - ఆత్మనేమని గుందునో - ఘనమశురాపురి శంకరునికైన నీపైన కరుణ గల్గకుండెనో ॥త॥

వ॥ ఒరే క్రూరాత్ములారా కౌరవపశువులారా ఎందుంటిరి ఎందు

దాగితిరి నాకంటబడిన మిమ్ముందరి నొక్కపెట్టున నాగదాదండంబున కాపాలుతిగొనక విడచిపెట్టుదునా. హా తమ్ముడా అభిమన్యా అభిమన్యా (అని అభిమన్యునిపై బడి కొంతవరకు దుఃఖించి అటనుండి లేచివచ్చి పాండవాదుల కడకుంజేరి)

ధ-వ॥ కుమారా ఘటోత్కచా ఏమట్లు దుఃఖించుచుంటివి.

అ-వ॥ అభిమన్యుడేడి.

ఘ-గీ॥ తల్లిదండ్రులార । తమ్ముని సంగతి
యెటుల విన్నవింతు । నేమిసేతు
దురమునందు యట్టి । దుష్టాత్ములందరు
ప్రాణములను గొనిరి । పాపమనన ॥

వ॥ ఆదుర్మార్గులెల్లరు తమ్ముని యొంటిగాజిక్కించుకొని యొక్కపెట్టున బాణవర్షమును గురిపించి చంపియుండిరి.

సు-అ-వ॥ హా కుమారా యని మూర్ఛిల్లుదురు.

ఘ-వ॥ నేబోవుసరికి ఆదుర్మార్గులెల్లరు శిబిరములకు బారిపోయి యుండిరి లేకుండిన నాతమ్ముని జంపినపగను దీర్చుకుందును.

భీ-వ॥ ఒరే పిరికిపందా

గీ॥ పారిపోయిరటంచును । బలికెవేల
శిబిరముల జొచ్చుకొనిపోయి । శిఖలుబట్టి
యీడ్చుకొనిరాకపోతివా । హీనబలుడ
నేనెయుండిన యెటులౌను । నింతపనియు ॥

వ॥ నీవా శిబిరములను జించివైచి యాకౌరవపశువులను చిత్రవధ గావించకపోతివా. భయపడితివా నిన్నేమనవలయును.

ఘ-వ॥ ఔను భయపడితిని. ఎందులకన

సీ॥ భీతినొందితినేను । పెదతండ్రికున్నట్టి
ధర్మలోభత్వంబు । తగ దలంచి

భీతినొందితి నేను । పితతండ్రి కర్ణుని
వధియింతునను మాట । నెదదలంచి
భీతినొందితి నేను । పాతకుండగు సుయో
ధనునీవు దునించు పని । తినదలంచి
భీతినొందితి నేను । ఘాతజేయుగ గురుఁ
ద్రుపదాత్మజుని వంత । మపుడుదలచి

గీ॥ కానిలేకున్న నే లయ । కాలునట్లు
భీకరాకారముందాల్చి । భీతిలేక
తమ్ముని౯ జంపినట్టియా । తామసులను
మన్నులోఁబూడ్చకుందునా । కన్నతండ్రి.

వ॥ అంతేకాని బలములేక కాదు.

ధర్మ—వ॥ ఔను నాయనా నీవన్నమాట యదార్థము.

కృ—వ॥ బావా ఆభిమన్యుండు వీరస్వర్గమునొందెను విచారింపవలదు.

భీమ—వృత్తము.

ఒక్కబాలకు నుండజూచియు
నొప్పు మెప్పు దలంచక౯
పెక్కు దుర్మార్గులును జేరియు
భీతిలేకను బాణముల్
యెక్కుబెట్టియు జంపిరిక నే
నేమనందును వారల౯
స్రుక్కడంచక నున్న భీమ
సేననాముడ గానిక౯॥

వ॥ ఓ చండాలులారా మాయభిమన్యు నొక్కనిపై పెక్కురు విరగబడి విగతజీవుని గావించితిరా మిమ్మందర నేనొక్కరుండనే మీ తలలను నేల ద్రెల్లజేయకుండినచో నేనుభీమసేనుండనుగాను.

అ-వ॥ కుమారా ఘటోత్కజా మమ్మెలను బాబు పడియున్న చోటికి గొనిపొమ్మ.

ఘ-వ॥ సరే రండు (అని అందరిని అభిమన్యుడు పడియున్న చోటికి దోడుకొని పోవును) ఆగండి అల్లరిజేయకుడి యింకా నాతమ్మునికి ప్రాణ మున్నట్లుగా తోచుచున్నది.

అ-వ॥ ఆ- ఏదీ నన్నొకసారి నాబంగారుతండ్రిని కన్నులారజూడ నిమ్మ. (అని అభిమన్యునిదగ్గరకు బోయినంతలో)

అభి-వ॥ తండ్రి తండ్రి సైంధవుడు (అని ప్రాణములు విడచును)

అర్జు-వ॥ ఏమీ సైంధవుడా.

ఘ-వ॥ ఔను మరచిపోతిని. ఆదుర్మార్గుడగు సైంధవుడు తమ్ముడు పడిపోయినదిజూచి కుంతముతో బొడచి తమ్ముని నెత్తిపై కాలుతో దన్ని వెడలిపోయెనట. యీమాట సారధియగు సుశర్మ నాతో జెప్పియుండెను.

అ-వ॥ ఒరే చండాలా సైంధవా.

ఉ॥ చూడుడి రేపుసైంధవుని। సూర్యుడు గ్రుంకకమున్న నేను నా। వాడిమిగల్ల యస్త్రములు। వానితలం ద్రెగవేయకున్న నే। క్రీడిని గాను నిక్కమిది। కృష్ణునకేనుసఖుండగాను నే। నాడినమాటదప్పినచొ। నగ్నిప్రవేశము జేతునిక్కముక్॥

కృ-వ॥ ఆ- ఆ అర్జునా ఎంతఘోరశపథముగావించితివి నిన్నే మన వలయును.

భీ-వ॥ ఔను. ఆ శపథము గొనసాగించుపని మనది. (ఇంతలో ఉత్తర నురుకుచువచ్చి అభిమన్యునిపై బడి)

ఉత్తర - దర్వు

అహో ప్రాణేశనీవు యెరిగితివా నన్నువిడచి। మోహనాకారనా దుముద్దు జెల్లింతురెవరు ॥ఆ॥ నినుబాసియుర్విలోన నిలువనేర్తు నెటు వలెను। మనజాలను నీతోడను జనుదెంచెద బిలువునన్ను ॥ ఆ ॥ మన వివాహమయ్యి పెక్కు। దినములైన గడువలేదు। మనసిచ్చియు నీతో నొక। మాటైనను బలుకలేదు ॥ఆ॥ యింతలోనె మనకునిటుల। యెడ

బాటు గలుగజేసె । యెంతకైన మశురబాద యీశుని కరుణయుమాసె॥

సీ॥ మనయొక్క పెండ్లికి । ఘనవైభవంబొప్ప
వేసిన పందిళ్లు । విప్పలేదు
ప్రేమతోడుత మన । పెండ్లికివచ్చిన
చుట్టముల్ మరలిపో । జూడలేదు
మనపెండ్లి వేళ బ్రా । హ్మణులు జదివిన వేద
మంత్రముల్ మదిలోన । మరువలేదు
మన పెండ్లి వేళల । మనముదాల్చిన పట్టు
వస్త్రంబులకు వస్పు । వదలలేదు
గీ॥ సిగ్గువిడనాడి నేనుసీ । దగ్గరికిని
జేరిముఖమెత్తి యొకనాడు । చెలువముగను
మాటలాడైన నెరుగ నా । మనసుదీర
కలకటా యెంతపడిజేసె । కమలభవుడు ॥

వ॥ అయ్యో ప్రాణేశ్వరా ప్రాణేశ్వరా,

దా్రి- వ॥ బిడ్డా యిట్లుదుఃఖించిన ప్రయోజనమేమున్నది. నీ గర్భస్థశిశువే మనకందరికి జీవాధారము.

కృ-వ॥ ఘటోత్కచా వీరినందరిని శిబిరములకుం జేర్చుము. ఫల్గునునితోగూడ నేనేగి అభిమన్యునకు దహనసంస్కారముల నొనరింపజేసివచ్చెదను. (అనిన వారందరిని ఘటోత్కచుండు శిబిరములకుం దోడ్కొనిపోవుటయు నంత నక్కడ)

దుస్సల ప్రవేశము

దరువు॥ దుర్యోధను చెల్లెలాను । దుస్సలయనుదాన నేను । శౌర్య ధైర్యసాహసుండు । సైంధవుండునామొగండు ॥ దు ॥ చక్కదమునందు రతిని । ధిక్కరించుదాననేను । మక్కువతో సాటివారి మన్ననలను నందినాను ॥ దు ॥ కరమొప్పగనాదుదాసి । కాంతలెల్ల గొలువగాను । ధరణి మశురబాదవౌరి । హరుని మదినిదలచెద్దాను ॥

మాటలు॥ ధృతరాష్ట్రుని కుమార్తెను దుర్యోధనుని చెల్లెలను సింధుదేశాధీశ్వరుండగు సైంధవరాజుగారి యిల్లాలను మన్నామంబు దుస్సలయని యని యుగద్దుర్లు నారీ విన కోరి.

దు-వ॥ చెలీ నా ప్రాణేశ్వరుడింతవరకు రాడాయెనుగదా నా కుడికన్నదరుచున్న దదెందులకో.

చె-వ॥ అమ్మా నీవెప్పుడిటువంటి దుశ్శకునములే గలుగుచుండెనని చెప్పుచుందువు (అని యిటులనుచున్నంతలో సైంధవుడరుదెంచినం జూచి)

దుస్స-వ॥ ప్రాణేశ్వరా మీపాదంబుల కిదే ప్రణామంబులాచరించుచుంటిని.

సైం-వ॥ ప్రాణేశ్వరీ చల్లగా వర్ధిల్లుము.

వాదం - దరువు

సైం॥ ఇంతీ నీపంతమునే । నీడేర్చియు వచ్చినాడ ॥నీ॥
దంతీగమనారోనా । ధైర్యము గనబరచినాడ ॥ఇం॥
వ॥ ప్రియసీ సుభద్రతో నీవాడినమాట నేడు జెల్లించివచ్చితిని. యిప్పుడుగదా మనయాత్మలు శాంతినొందినవి.

దుస్స॥ మెచ్చుకొంటి నిన్నిప్పుడు । మేదినీశ మదిలోపల ॥మే॥
హెచ్చుబలవంతుడావు । యెటుదుంచితి వనిలోపల॥హె॥
వ॥ మనోహరా నీబలము నేనెరుగనాకాని ఆ అభిమన్యుని యెట్లు దుంచితివో తెల్పి నాకానందము గావింపుము.

సైం॥ మోహనాంగి గురుడుపద్మ । వ్యూహంబును బన్నె నేడు ॥వ్యూ॥
సాహసమున వాడురాగ । జంపివేసినాడచూడు ॥మో॥
వ॥ నేడు ద్రోణాచార్యులవారు పద్మవ్యూహమునుబన్నియుండెను ఆ పోరడందు అడుగుబెట్టెనో లేదో అబ్బా వాడు జూపిన పరాక్రమమే మనవలయును. వానిని జూచినంతమాత్రమున.

గీ॥ వెన్నుజూపిరి నీరొక్క । యన్నలంత
ముదుకడగు ద్రోణుడును తోక । ముడచుకొనియె
సూతపుత్రుండు నొకచోట । భీతిదాగె
సైన్యమంతయు బారిరి । సర్వదిశల ॥
వ॥ వింటివా అప్పుడు నేనొక్కడనే వానింజంపితిని.

దుస్స॥ అట్టిబాలవీరుని నీ । వెట్టులవధియించితివొకా ॥యె॥
గట్టిగ నామదినిసమ్మ । గాజాలను తెల్పుమికా ॥అ॥
వ॥ సరే అటువంటి యాబాలవీరుని నీవెట్లు జంపియుంటివో

తెల్పుము ముఖాముఖి యుద్ధముజేసి జంపితివని నేనుమాత్రం నమ్మజాలకున్నదానను.

సైం॥ యింతివినవె యాబాలుడు । యేమరుపాటుననుండగ ॥యేం॥
కుంతమునను బొడచిజీవి । గొంటినినే వినుబాగ ॥యిం॥

వ॥ దుస్సలా వాడు యేమరుపాటున నున్నప్పుడు యిదే మంచి సమయమని ధైర్యంబవలంబించి కుంతముతో బొడిచి చంపి వచ్చితిని.

దు॥ సరెసరె నీసాహసముకు । సంతోషించితి నేను ॥సం॥
ధరణీమహిసుర బాదపారి । హరునీగొనియాడెదాను ॥సం॥

వ॥ ప్రాణేశ్వరా నీసాహసంబునకును చాతుర్యంబునకు మిక్కిలి సంతోషించితిని (అని యిటులనుచున్నంతలో నొకభటు డరుదెంచి)

భ-వ॥ మహారాజా నమస్కారములు
సైం-వ॥ ఏమి సమాచారము.
భ-వ॥ మిమ్ములా అర్జునుడు.
దుస్స-వ॥ అనుమానమేమి ఆసంగతేదో చక్కగా దెల్పుము.

భ-సీ॥ అరివీరులందను । నమన్యు నెదిరించి
విరథుని గావించి । విల్లు దునిమి
శితశరంబుల రక్త । సిక్తాంగునిగజేసి
పరగనాతడు భూమి । బడగజూచి
యిప్పుడోనప్పుడో । విడచుప్రాణంబని
ద్రోణాదివీరులు । త్రోవబట్టి
మరలి రాగనుజూచి । మరినీమగండును
కుంతంబుతోడనా । కుంతిపౌత్రు
గీ॥ బొడచితలపైని దన్నియు । వెడలివచ్చె
అట్టిసంగతి విజయుండు । నాలకించి
కోపమున ప్రతిజ్ఞను బూనె । నీపతినిక
రేపురవిగ్రుంకను మున్నె । రూపుమాపు ॥

వ॥ అట్లు సైంధవుని జంపకుంటినేని ధనుర్బాణంబులతో సహా అగ్నిప్రవేశము గావింతునని ఆయర్జునుండు ప్రతిజ్ఞంబూనెను. ఇది నేగోని వచ్చిన సమాచారము.

సైం-వ॥ ఛీ వట్టిమాట.

దుస్స-వ॥ వట్టిమాటగాదు గట్టిమాటే హా పరమేశ్వరా యిపు డేట్లుజేయవలెను. నాప్రాణేశ్వరుని రక్షించువారెవరు.

సైం-వ॥ సఖి యేల యిట్లు భయపడుచుంటివి.

సీ॥ పగవారినాజిలో । బడగొట్టువారలౌ
హా॥భీకరులను నీ । యన్నలుండ
చండప్రచండుల । జెండాడు సంతటి
ధీరవంతుండు రా । ధేయుడుండ
పురహరునైన సం । గరమందు నోడింప
జాలిన యట్టి యా । చార్యుడుండ
మాయమంత్రముబన్ని । మళిబూసి పంపెటి
చతురత గల్ల యా । శకునియుండ
గీ॥ యిందరుండియు నన్ను ద । ప్పింపలేర
పార్థుడే యగ్నిలోబడి । ప్రాణమిడచు
యతడు జచ్చినతోడనే । యతనివారు
మరణమాదురు చింతేల । మధురవాణి.

వ॥ కావున నేనిప్పుడేపోయి యా దుర్యోధనాదుల కీసంగతి నెరిగించి యుపాయ మాలోచించెదను. (అని అటనుండి వెడలివచ్చుచు మరల తన మదిలో) నేను దుస్సలకుమాత్రము భయపడకుమని ధైర్యోక్తులాడితినిగాని. పార్థుడు సర్వసమర్థుడు తనప్రతిన విడచునా హా పరమేశ్వరా నన్నెవరు రక్షించగలరు (అని వచ్చుచున్నంతలో దుర్యోధనాదు లెదురేగి)

దుర్యో-వ॥ బావా యేమట్లు ముఖము చిన్నబోయి యుంటివి భయపడకుము. అదో కర్ణద్రోణులుగూడ వచ్చుచుండిరి.

వాదం - దర్వు

దు॥ భయము జెందు టేలనయ్య । బావా నీమదిలోపల ॥బా॥
జయమే చేకూరు మనకు । సందేహము జెందు టేల ॥భ॥

వ॥ బావా నీభయకారణము మేమెరుగకపోలేదు నిన్నుగాపాడుటకు మేమందరము లేమా.

సైం॥ సామాన్యుడు గాడతండు । సవ్యసాచి ప్రతినవిడడు ॥స॥
నామదికెటు దోచకుండె । నాకిప్పుడు మీరెతోడు ॥సా॥

వ॥ ఆ ధనంజయుడు పట్టిన పట్టువిడచువాడు కాడు. నా కన్నిటికి మీరేతోడు మిమ్ములనే నమ్మకొని యున్నవాడను. మీ చెల్లెలి ముఖమైనజూచి నన్ను కాపాడుడు.

ద్రో॥ చక్రవ్యూహంబుబన్ని । చక్కగనినురక్షించెద ॥చ॥
సంక్రందనసుతుడు నిన్ను । జంపునెటులనో జూచెద ॥చ॥

వ॥ సింధురాజా నీవెందుకు భయపడెదవు చక్రవ్యూహంబు బన్ని నిన్ను రక్షించెదను. నామాటనమ్ముము.

క॥ వ్యూహమధ్యమందున ని । న్నుంచియు మేమందరాము ॥నుం॥
సాహసంబు జెడకుండగ । సంరక్షణ జేసెదాము ॥వ్యూ॥

వ॥ జయద్రథా వ్యూహ మధ్యమందు నిన్నుంచి మేమందరము మొనలయందు నిలిచి నిన్ను రక్షించెదము.

దు॥ సకల సైన్యమును నేను । చక్కగనట నిల్పెదాను ॥చ॥
ప్రకటితముగ మశురబాప । పార్వతిపతి మెచ్చగాను ॥స॥

సం-వ॥ అనియిటుల ద్రోణాచార్యుండు చక్రవ్యూహంబు రచించి వ్యూహమధ్యంబున సైంధవున్ని నునిచి కర్ణదుశ్శాసనాది యోధులను మొనలయందు నిలిపియున్నంతలో కృష్ణార్జునులు భీముడు ప్రవేశము.

కృ-వ॥ భీమార్జునులారా ధనురాచార్యుని చక్రవ్యూహ రచనను జూచితిరా.

భీ-వ॥ ఔను నేను వ్యూహమును భేదించెదను మీరు నా వెనుక నుండి జొచ్చుకొని రండు.

కృ-వ॥ ఔను అటులే జేయుము.

భీముని దర్వు

కనుగొనుడికనా కడుభుజబలమును । ఘనతరముగ యీగదచే బూనియు । చక్రవ్యూహమును చెదరగొట్టితిని । విక్రమ మొప్పగ కౌరవ వీరుల । మొర్రోయనగను మోదిచంపితిని । రథగజాశ్వముల రయము జేసితిని । సూతపుత్రుని భీతిలజేసితి । ద్రోణాచార్యుని దొలగజేసితిని ॥ రామా రామా ॥

సం-వ॥ అని భీమసేనుండొక ప్రక్కన వీరవిహారంబు సల్పుచు కౌరవసైన్యంబును హతమార్చుచున్నంతలో కృష్ణార్జునులు చక్ర వ్యూహంబున జొచ్చి బాణవర్షంబును గురిపించుచుండుటంజూచి కర్ణుం డడ్డువచ్చి యేమనుచున్నాడన.

వాదం - దర్వు

క॥ ఓరివిజయునిల్వుర । యెటు । దూరివచ్చెదావురా । ఘోరశస్త్రధార నిన్ను జీరివేసెదానురా ॥ఓ॥

వ॥ ఒరే పాండవమధ్యమా నిల్వుము నన్ను గెలిచి ముందడుగు వేయుము.

అ॥ పోరా నీవెంతర । నీ । పొగరణంతుచూడరా । నారాచంబులనిన్ను । నాయాసము జేతునిపుడె ॥పో॥

వ॥ ఒరే కర్ణా తొలగిపొమ్మా లేదేని ముందు నీశిరంబు దున్ఱించి పిమ్మట సైంధవుని శిరంబు ఖండించెదను.

కృ॥ తడవుజేయబోకుమ । నీ । కడుబలంబు జూపుమా । విడువుము స మ్మోహనాస్త్ర । వితతిచింత గొనకుమా ॥త॥

వ॥ అర్జునా సమ్మోహనాస్త్రమును ప్రయోగించి వీరి నెల్లర

మూర్ఛపడవేయుము. ఆలస్యముజేయకుము (అనిన అర్జును
డట్లేగావించి కృష్ణునిజూచి)

అ॥ ప్రొద్దుగుంకవచ్చెను । నా । కెద్దిదోచకుండెనూ । యద్దుర్మార్గుడు
సైంధవు । డగుపడడెటు దాగెనూ ॥ప్రొ॥

వ॥ కృష్ణా ప్రొద్దుగ్రుంకుట కేమాత్రము తడవులేదు ఆ దుర్మార్గు
డగు సైంధవు డేడదాగెనో కాని కానరాడయ్యెను,

కృ॥ విడువుము మేఘాస్త్రము । విను । వీధికినిక వేగమూ । కడువేగమె
సూర్యుడునగు । పడకుండగజేయుమూ ॥వి॥

వ॥ అర్జునా వెంటనే మేఘాస్త్రమును సంధించి వినువీధికి ప్రయో
గించి సూర్యుని గప్పివేసినచో ఆదుర్మార్గుడు ప్రకటమగును.
(అనిన అర్జునుం డట్లు గావించుటయు నంత చీకటిపడినట్లగుటం
జేసి కౌరవసేనలు సంతోషంబున కేకలువేయ నారంభించ
సైంధవుడు బ్రతికితినని సంతోషంబున తలెత్తి చూచుటయు
నంత కృష్ణుండు అర్జునునితో) అర్జునా చూచుచుంటివేల
అదో సైంధవుడు నీవు బాణం బెక్కుబెట్టి వాని శిరం
బాకాశంబున నాడునట్లు గావింపుము.

అ॥ పటుబాణము బట్టితి । నే । నటువలెనే గొట్టితీ । దిటమతితో మశుర
బాద । నిటలాక్షుని సమ్మతీ ॥అ॥

వ॥ కృష్ణా ఇదో బాణంబెక్కుబెట్టి సైంధవుని తలను ఎగురగొట్టి
తిని చూడుము.

కృ-వ॥ శబాస్ విజయా నీప్రతిజ్ఞ నెరవేరెను కాని వాని శిరం
బును భూమిపై బడినచో నీవుమరణింతువు. అట్టి వరంబు వానికున్నది
కావున అట్టి శిరంబు బృహత్క్షేత్రమున తపంబు గావించుచున్న వాని
తండ్రి దోసిటిలో బడునట్లు జేయుము.

అ- గీ॥ చక్కగా మారుతాస్త్రంబు । నెక్కుబెట్టి
వాని శిరమును యిప్పుడే । వానితండ్రి

చేతిలో బడునట్లుగా । జేయువాడ
గాంచుమిదె ద్వారకాధీశ । కలుషనాశ ॥

సం-వ॥ అని అట్లుగావించి విజయోత్సాహంబున కృష్ణార్జునులు శిబిరంబునకు జేరవచ్చిరంత.

—(మంగళహారతి)—

శ్రీకైలాస నివాసమహేశా ।శ్రితజనరక్షక హారతిదో । నాకాధిప వందితసర్వేశ త్రినయనాజయశుభ హారతిదో ॥శ్రీ॥ శూలహస్త కరుణాలవాలముని । లోలాజయజయ హారతిదో । బాలచంద్రధర పార్వతిరమణ । కాలకంధరా హారతిదో ॥శ్రీ॥ భోగిభూషణా బుధజనపూజిత । రాగద్వేష హార హారతిదో । భాగదాసకవిపాలక శంభో । పశుపతిజయశుభ హారతిదో ॥శ్రీ ॥

—(గద్య)—

ఇది వైశ్యకుల పారావార సుధాకర పునిగాశిల గోత్రోద్భవ
చెర్విరాల వీరన్న రాజమాంబా గర్భ తనూభవ
కవితావైభవ నానావిధ యక్షగాన ప్రబంధ
రచన భాగధేయ భాగయ్య నామ
ధేయ ప్రణీతంబైన
పద్మవ్యూహము
సంపూర్ణము.

కొండా శంకరయ్యగారి ప్రీమియర్ పవర్ ప్రెస్, సికింద్రాబాద్.